

& Diakonie Parochie

Een uitgave
van het LKDB

**Jaargang 30
Nummer 4**

**December
2017**

Spiritualiteit van goeddoen. *Praktijken van Diaconie en Caritas*

Spiritualiteit van goeddoen

“Diaconie en caritas krijgen een gezicht en komen op de kaart te staan”

Diaconieprijs ‘Brood en Rozen’ 2017 naar vluchtelingenproject Den Haag

Agatha Vreeling krijgt pater Grasveldpenning 2017

Inhoud

Ter inleiding	1
Spiritualiteit van goeddoen	2
Diaconaal doen doordacht	6
Kerk en diaconie, asiel en samenleving	10
“Diaconie en caritas krijgen een gezicht en komen op de kaart te staan”	14
“Dat je aan mij denkt” Sjaals van barmhartigheid	18
Diaconieprijs ‘Brood en Rozen’ 2017 voor vluchtelingenproject Den Haag	20
Paus start campagne ‘Share the Journey’	23
Agatha Vreeling krijgt pater Grasveldpenning 2017	25
“Een wens kan heel eenvoudig zijn” Stichting Wens in beweging	27
“Kijk er eens anders naar” Artikel 1 van de Grondwet	29
Speelruimte voor kinderen	31
Twee handreikingen kerken en armoedebestrijding	35
<i>Diaconie - vijf eeuwen armenzorg in Den Haag</i> boekbespreking	36
<i>Weerbarstige spiritualiteit</i> boekbespreking	38
Agenda & Weetjes	40
Meditatief: <i>Mensen om niet te vergeten</i>	

Redactioneel

Het tijdschrift *Diakonie & Parochie* gaat in op ontwikkelingen rond diaconie in parochies, Parochiële Caritas Instellingen en katholieke gemeenschappen. Inhoudelijke reflecties, beleidsmatige vergezichten, oogst van conferenties en werkdagen, concrete voorbeelden, interviews met mensen in de praktijk, recensies van relevante boeken vullen de pagina's. Het aantal pagina's per nummer bedraagt minimaal 40. Zo is *Diakonie & Parochie* een praktisch katholiek diaconaal tijdschrift. Voor redactionele contacten: crijns@ziggo.nl

Ter inleiding

Hub Crijns

U leest in dit nummer van *Diakonie & Parochie* weer veel over diaconie en caritas, zowel in het denken, als in het doen. Rond het denken wordt u meegenomen in een uitdagende mijmering over de spiritualiteit van goed-doen. De redactie handboek diaconiewetenschap heeft een derde boek tot stand gebracht en u treft een impressie aan van hetgeen in dat boek allemaal aan bod komt. Diaconie, vluchteling, asiel en migranten heeft dit jaar al vaker in de aandacht gestaan in de pagina's van dit tijdschrift. U leest een boeiende beschouwing over de grondslag gevende motieven waarom we vanuit diaconie en caritas zo betrokken zijn op vreemdelingen.

We zetten de serie interviews met diaconale mensen uit de bisdommen voort met een gesprek met Marc de Koning, die in het Bisdom Breda projectleider is van het project 'Parochies aan de slag voor de kwetsbaren'.

In dit nummer leest u veel over de praktijk van diaconie en caritas. Breien van sjaals van barmhartigheid blijkt heel diaconaal te zijn. De Diaconieprijs 'Brood en Rozen' 2017 van het Bisdom Rotterdam is uitgereikt en u leest meer over de drie categorie winnaars. Ook is er een Diaconale kalender 2018 en 2019 gemaakt. In Friesland wordt om de twee of drie jaar een diaconale Pater Grasveldpenning uitgereikt aan diaconale vrijwilligers in de provincie. U leest meer over de mensen die in 2017 in de diaconale spotlight gezet zijn. Uit de initiatieven van de Dr. Poelsprijs 2017 van het bisdom Roermond

en de provincie Limburg komt een speciaal initiatief naar voren: de wens in beweging voor zieke mensen. Ook uit Limburg is het verhaal hoe je met mensen uit het AZC in gesprek kan komen over geloof en levensbeschouwing, o.a. rond Artikel 1 van de Grondwet. En de Paus startte de tweejarige campagne 'Share the Journey', waar we in Nederland met diaconie en caritas aan gaan meedoen.

Vanuit de Stichting De Vonk is een driejarig kwaliteitsonderzoek uitgevoerd naar de gevolgen van gezinnen met kinderen, die langjarig leven op of onder de armoedegrens. Speelruimte voor kinderen geeft een impressie van de verworven inzichten, verkregen resultaten en verschillende aanbevelingen. Het Knooppunt Kerken en Armoede laat van zich spreken door de publicatie van twee handreikingen. Twee besprekingen aan van boeiende boeken op het terrein van diaconie en diaconale spiritualiteit en enkele interessante nieuwtjes en weetjes rond dit nummer af.

U kunt uw mening over *Diakonie & Parochie* laten weten in het Lezersonderzoek. U kunt de vragenlijst downloaden vanaf www.rkdiaconie.nl. Wij stellen uw mening erg op prijs. We zijn vanwege gestegen kosten, vooral voor de verzending, genoodzaakt de prijs van het abonnement te verhogen naar € 27,50 in 2018. Voor al uw reacties en meningen kunt u ook terecht bij eindredacteur Hub Crijns. Adres: crijns@ziggo.nl.

Spiritualiteit van goeddoen *Goed zonder of met God?*

Henk Meeuws is theoloog en diaconaal onderzoeker

In onze gesecculariseerde cultuur wordt vrij algemeen getwijfeld aan de betekenis van het christelijk geloof. Die twijfel betreft niet alleen de 'dogma's' maar ook de christelijk levenspraxis.

In gesprekken over geloof en goed handelen wordt strijk en zet opgemerkt, dat we God niet nodig hebben voor het doen van het goede. Naastenliefde kan ook worden betracht door wie van een goddelijk liefdegebod niets weet of wil weten. Goed doen? Dat is gewoon mensenwerk, dat kan een humanist ook! Als dit zo is, wat is dan eigenlijk nog de relevantie van het christelijk Godsgeloof voor ons (samen)leven? Over deze kwestie leg ik een paar gedachten voor. Eerst nemen we enkele onomstotelijke feiten in ogenschouw. Daarna bezien we wat die te denken geven.

Goed zonder God

Wie onbevooroordeeld in onze wereld rondkijkt kan vaststellen: je kan best het goede doen zonder in een God of iets dergelijks te geloven. Lang vreesde men dat goddeloosheid tot barbarij voert: zonder God geen gebod, dan is alles geoorloofd. Omdat de mens uit zichzelf tot niets goeds en tot alle kwaad geneigd is, zou onze gesecculariseerde samenleving zonder geloof ten prooi vallen aan puur egoïsme. Deze vrees is (vooralsnog) niet bewaarheid. Voor vrijwilligerswerk, onverplichte medemenselijkheid, lopen nog steeds heel veel mensen warm. Goede doelen doen het ook helemaal niet slecht. En daarbij blijkt dat ook humanisten, agnosten, atheïsten zich héél wel (en soms beslist beter dan 'gelovigen') in kunnen zetten voor goed (samen)leven - zonder God of zoiets voor ogen.

Het is algemeen bekend: goed doen - dat doe je gewoon 'als mens'. Zo denken veelal ook moderne christenen in onze contreien. Tot goeddoen worden zij naar eigen zeggen eerder door humane motieven dan door geloof bewogen.

Beter met God?

Veel minder bekend maar even onomstotelijk is het volgende feit dat in het licht van het voorgaande zeker paradoxaal genoemd kan worden. Uit decennialang (inter)nationaal onderzoek naar godsdienstige ontwikkelingen in moderne samenlevingen komt telkens weer iets opmerkelijks naar voren. Keer op keer wordt vastgesteld: hoe actiever mensen participeren in het kerkelijk leven, des te meer geven ze (zich). Hoe praktiserender gelovigen zijn, hoe vrijgevinger in hun donaties, en hoe meer ze zich sociaal inzetten óók buiten hun kerkelijke kring. Blijkens onderzoek van o.m. prof. Joep de Hart bedraagt in Nederland het percentage vrijwilligers onder de regelmatige kerkgangers stelselmatig het tweevoudige van dat onder buitenkerkelijken en mensen die nooit een kerk bezoeken. Is 'goed' dus beter mét God?

Goed geeft te denken

Ter verklaring van dit opmerkelijke feit bedachten de sociologen enkele hypothesen. Sommigen menen dat trouwe gelovigen méér dan anderen altruïstische waarden en normen huldigen, omdat die behoren tot de inhoud van hun christelijk geloof. Anderen opperen dat niet de inhoud bepalend is maar de vorm: kerkgangers worden gestimuleerd door het sociale contact binnen een netwerk waarin inzet voor anderen gangbare praktijk is. Daartegen wordt echter aangevoerd, dat

*De barmhartige Samaritaan
is het prototype van goed doen*

[Fotograaf Hub Crijns]

dan vrijwilligers in een sportvereniging (die bestaat bij gratie van vrijwillige inzet) ook volop buiten de eigen sportclub sociaal actief zouden zijn - en dat is niet zo. Onderzoekers van het Sociaal en Cultureel Planbureau denken dan ook, dat het een combinatie van factoren is die kerkgangers méér dan gemiddeld stimuleert tot goeddoen. D.w.z.: hun godsdienstigheid en menslievendheid worden gevoed door verbondenheid in een mysterieuze symbolische werkelijkheid, door deelname aan gemeenschappelijke rituelen, door contacten met medegelovigen, door het delen van opvattingen, doctrines en ervaringen in een godsdienstige context. Over het verband tussen Goed en God valt kennelijk wel wat méér en anders te overdenken dan de simpele vaststelling: Goed kan best zonder God.

Een paradox die te denken geeft

Twee feitelijke gegevens dus: voor goeddoen hebben we geen God nodig, en tegelijk blijkt God daarvoor toch relevant. Deze paradox daagt ons uit: hoe over God en Goed anders te denken dan gebruikelijk?

In ieder geval door dit te bedenken: de al wat oude idee dat de mens zonder Godsgeloof tot niets goeds in staat zou zijn past niet in het katholieke denken. Naar katholiek inzicht is de mens in zichzelf gericht op en bekwaam tot het goede, dat is onze menselijke natuur. Dit betekent evenwel niet, dat ik autonoom 'heer en meester' ben over mijn goedheid. Juist dit beeld nu van autonome heerschappij en meesterschap gaat veelal schuil achter de overtuiging dat voor Goed geen God nodig is. Volgens dit zelfbeeld ben ik als vrij en zelfbepalend individu 'producent' van mijn goede handelen; mijn goede daden zijn mijn 'product'; uit eigen kracht en beweging breng ik het goede tot stand. In dit mensbeeld wordt de eigenmachtigheid van de mens beknot als God een vinger in de goede pap zou hebben. In de visie van het moderne zelf-bewuste individu concurreren mens en god met elkaar: waar de een is kan de ander niet heersen. Ook dit moderne mensbeeld is naar katholieke overtuiging irreal, verlokend maar onwaar. Het is van belang dit op te merken. In de katholieke traditie immers houdt men vol, dat verkeerd denken over de mens leidt tot verkeerd denken over God, en dat dit destructief is voor de mens. Ik licht dit toe aan de hand van een eenvoudige getuigenis.

God geeft te denken

Sinds vele decennia deelt Frans van der Hoff, een soort priester-arbeider, het leven van indiaanse koffieboertjes in Mexico. Ze waren straatarm, onderdrukt door gewetenloze tussenhandelaars, uitgebuit door machtige koffieproducenten. Ondanks ook bloedig geweld organiseerden hun gemeenschappen zich in een coöperatie. Op een dag bracht Frans per vrachtwagen enkele experts van hulporganisaties naar een bijeenkomst.

Henk Meeuws
[Fotograaf: Tiddo Braun]

Onderweg zag hij tussen stenen en modder opeens een oudere vrouw zitten op een bundel sprokkelhout. Ze reden voorbij, maar toen remde hij en reed terug. Hij stapte uit en vroeg: “Waarom zit je hier zo alleen, en waarom heb je ons niet om een lift gevraagd?”. Zij antwoordde: “Niemand ziet me; alleen mijn lieve God kijkt en luistert naar me”. Als door een bliksemstraal getroffen realiseerde Frans zich wat een bepaald soort liberale hulpverlening en Godsgeloof doen: ze gaan aan de mens langs de weg voorbij. Hij vroeg de vrouw: “Wat wil je dat ik voor je doe?”. Ze keek hem recht in de ogen en zei: “Blijf hier bij ons zodat je kunt zien en horen”. Haar uitnodiging genas hem van de dreiging van rechtlijnig zelfgenoegzaam denken en handelen. Zij hielp hem bevrijd te worden van de blindheid en doofheid die zo kenmerkend zijn voor het onderlinge verkeer van autonome subjecten op de ‘universele’ vrije markt van welvaart en (on)geluk. Zij wees hem de weg naar echte, concrete verbondenheid. Op heel liefdevolle manier nodigde ze hem uit tot een bekering “om het leven in al zijn vormen als een antwoord te zien op deze goddelijke uitnodiging”. Zo hielp de arme vrouw hem het goede beter te doen. Lang voordat Erik Borgman het opschreef herinnerde een ongeziene vrouw aan de kant van de weg Frans van der Hoff hieraan: “Naar christelijke overtuiging komt redding niet door een macht die van buitenaf

de situatie verandert op basis van een vooraf ontwikkeld plan. Redding heeft de gestalte van reserveloze verbondenheid” (Borgman, *Leven van wat komt*, 41).

Goeddoen uit genade

Dit getuigenis doet mij bedenken, dat goeddoen niet zomaar van mij uitgaat, alsof ik niet alleen bringer maar ook ‘maker’ van het goede zou zijn. Het goede is er daarentegen al, ik moet het leren zien en horen, en erin leren delen. En zelfs waar ik inderdaad lichtbrenger in het donker ben, ga ik de mist in als ik denk dat het *mijn* licht is. Het is niet zo dat wij als ‘verlichte’ mensen best aardig verzekerd kunnen zijn van onze menselijke waardigheid, en van daaruit - van buitenaf - de krenking van menselijke waardigheid bij anderen kunnen verhelpen. Het is veeleer andersom: die ander, buiten het licht, ongezien, roept wie voorbijgaat toe: ‘Kijk, luister, ik ben mens! Ecce Homo!’. De roep van die ander helpt ons te geloven dat ook wij er als mens echt toe doen, hij wekt compassie, zorg, geloof, hoop en liefde in ons. Zo wordt ons onze diepste menselijke waardigheid geopenbaard.

Kortom: ons goeddoen komt niet zomaar uit onszelf voort. Het goede staat niet op zichzelf maar is fundamenteel relationeel. In ons goeddoen geven wij door wat ons eerder onverdiend geschenken is, putten we uit wat ons toevloeit. Dit is de dynamiek van goeddoen: we doen het inderdaad zelf, maar we doen het in en dankzij een ons gegeven relatie, in en dankzij verbondenheid die wij zelf niet autonoom ‘maken’. We doen goed uit genade.

God in goed en kwaad

Heeft christelijk Godsgeloof betekenis voor ons leven? Niet als we over onszelf blijven

denken en spreken als exemplaren van het verlichte zelfgenoegzame, in zichzelf gegronde individu, en ons zo blijven gedragen. En ook niet als we over god blijven praten en denken in termen die bij dit individu passen: als concurrent, als een van buitenaf ons bepalende macht op afstand. Niet als wij ons god blijven verbeelden naar de maat van de verlichte geest: als hoogstens een abstract algemeen idee dat mensen van de hoge waarde van hun eigen menszijn kunnen hebben (of niet).

Het christelijk Godsgeloof heeft echter wel degelijk betekenis voor ons leven als we echt leren kijken en luisteren naar al het wel en wee van onze medemensen in onze wereld. Wel als we het aandurven ontvankelijk te worden voor het mysterie van genadige goedheid dat in de paradoxale werkelijkheid van ieder leven verborgen is. Naar christelijke overtuiging doet ieder leven ertoe, in goed én in kwaad. Het doet er zelfs zozeer toe, dat onze verbondenheid daarmee beslissend is om onze eigen betekenis te kunnen ontdekken. Hierin geloven, in de ultieme betekenis van ieder leven in goed én kwaad geloven, daarop hopen, daarmee met liefde verbonden pogen te zijn – dat is essentieel voor mens-zijn. En als dit zo is, “als het geloof hierin fundamenteel is voor het menselijk leven en voor de menselijke cultuur, voor een menswaardige politiek en voor een menselijke economie, dan is het zaak alle kaarten te zetten op dit geloof. Niet alleen persoonlijk, maar juist ook maatschappelijk” (Borgman, *Leven van wat komt*, 27).

Deelnemen aan leven uit genade

Dit alles overwegend begin ik te vermoeden, dat actieve kerkgangers hierdoor bewogen worden tot vrijgevigheid en daadwerkelijke inzet voor hun medemensen: deelname aan

leven uit genade. Dit is het immers wat in symbolen en riten, in viering en onderricht, in gesprek en gebed én in het ‘gewone’ leven gebeurt: wij participeren en communiceren ontvangend en gevend en weer ontvangend. Daar maken mensen niet zozeer intellectueel maar eerder lijfelijk mee wat in de paasliturgie van Augustinus gezegd wordt: “Ontvang wat je bent, en word wat je ontvangt”. Al doende ervaren zij als in een soort donker licht, bij alle goed én kwaad, weldadigheid als geschenk: ‘wij geven want ons is immers gegeven - en uit onze gave worden wij weer rijkelijk begiftigd’.

Naar christelijke overtuiging is het (altijd gebrekkige) onderling delen in verbondenheid, zijn het onderling geven en ontvangen van leven juist in onze paradoxale werkelijkheid van goed en kwaad, is zelfs het wanhopige haast onhoorbare verlangen en zuchten daarnaar, niets minder dan een godsgeschenk. Want volgens het christelijk geloof openbaart zich daarin een God die zichzelf geheel geeft, die niets anders is dan zich eindeloos schenkende liefde, die leven en vreugde en lijden van de mens deelt tot in de diepste duisternis van de dood, die is ‘nedergedaald ter helle’ - en juist zó bestaat. M.a.w.: “... het leven [blijft] modderen, maar wij kunnen geloven dat de liefde tot in onze modder is afgedaald zodat wij uiteindelijk in haar wortelen”. (Borgman, *Leven van wat komt*, 218).

Dit artikel is op verzoek van de redactie van ‘Diakonie & Parochie’ een uitgebreidere versie van een bijdrage bestemd voor het ‘Magazine Mariëburgvereniging’ van de Mariëburg Vereniging.

Diaconaal doen doordacht

Nieuw handboek diaconiewetenschap

Hub Crijns is bestuurder Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad
en lid van de redactie Handboek Diaconiewetenschap

Op 2 februari 2018 wordt in de Bergkerk te Amersfoort een derde handboek diaconiewetenschap gepresenteerd. 'Diaconaal doen doordacht' is geschreven door de redactie Handboek Diaconiewetenschap en enkele aangezochte auteurs.

Belangrijkste deel van dit boek is de beschrijving, doordenking en evaluatie van tien voorbeelden uit de diaconale praktijk. De inleiding gaat in op de aard en de opzet van het boek. Ook bij dit handboek geldt dat al naar gelang de kerkelijke achtergrond de gehanteerde woorden en begrippen verschillende betekenissen hebben. In de praktijkbeschrijvingen heeft elke auteur de eigen woordkeus en betekenis kunnen kiezen. In de reflecties van het eerste en derde deel verheldert de redactie de gekozen uitgangspunten.

Aard van het boek

Dit derde handboek kan getypeerd worden als 'een diaconaal methodisch boek met methodologische verdieping'. De redactie sluit reflecterend aan bij diaconale praktijken: methoden worden immers niet achter de tekentafel ontworpen, maar ontstaan in een wisselwerking van praktijken en de reflectie erop. Die reflectie is in dit

boek zowel bijbels-theologisch als omvat een sociaal-wetenschappelijke analyse. Het diaconale handelen voltrekt zich temidden van ontwikkelingen in de kerken en de samenleving en degene die diaconaal handelt dient zich daarvan bewust te zijn. Veel

diaconaal handelen heeft een spontaan karakter: er zijn mensen in nood en die moeten geholpen worden. Tegelijk veronderstelt diaconie planning, gebruik van menskracht, geld en goederen, beleid, een breed repertoire aan vormen van handelen en hulpmiddelen. Dit boek wil daarvoor materiaal aandragen.

Verkenning van diaconie

Het eerste deel is een nadere verkenning van wat diaconie is. De inleiding schetst drie perspectieven van waaruit het diaconaat gezien kan worden, te weten het binnen- en buitenperspectief en het perspectief van mensen in nood. Daarna komt het fundamentele gezichtspunt aan de orde: diaconaat als wezenlijk voor het kerkzijn. Aangesloten wordt bij de definitie van diaconie uit het eerste handboek *Barmhartigheid en gerechtigheid*. "Onder diaconaat/diaconie verstaan we het handelen vanuit en door kerken en andere door het evangelie geïnspireerde groepen en bewe-

gingen, dat gericht is op het voorkomen, opheffen, verminderen dan wel mee uithouden van lijden en maatschappelijke nood van individuen en van groepen mensen en op het scheppen van rechtvaardige verhoudingen in kerk en samenleving" (Crijns 2004, 392). De kern van diaconie wordt aangewezen in de koppeling tussen Gods-liefde en naastenliefde.

De stelling: diaconie hoort bij de kern van het geloof en daarom hoort ze ook tot de kern van kerk-zijn. Diaconie komt dan ook als vanzelf aan de orde, waar het gaat om de *missio*, de zending die de kerk van Godswegen heeft en is. Deze drie perspectieven en de benoemde kern worden vervolgens uitgewerkt in relatie tot de kerken en hun vrijwilligers, hun organisaties, beleid en positionering alsmede de plaats van kerken/diaconie in het krachtenveld van de samenleving met haar burgers, organisaties en overheden.

Verzoening

Als bijzonderheid is toegevoegd de diaconale dimensie van verzoening. De diaconie kent drie kernthema's. De twee meest bekende zijn: barmhartigheid en gerechtigheid. Deze begrippen duiden aan, dat diaconie zich zowel richt op hulp, die in ontferming geboden wordt aan mensen in nood als op het verschaffen van recht aan hen. Het derde kernthema is verzoening. Binnen de redactie van het handboek diaconiewetenschap leeft de overtuiging dat verzoening even fundamenteel voor diaconie is als de concepten van barmhartigheid en gerechtigheid. In de vorige twee handboeken heeft het thema verzoening weinig systematische aandacht gekregen. De koppeling tussen diaconie en verzoening is blijkbaar geen vanzelfsprekende. Daarom wordt in dit boek verzoening eerst uitgewerkt via

systematisch-theologische en bijbels-theologische reflectie. Vervolgens wordt ingegaan op kwesties die er rondom verzoening aan de orde zijn, met name verschillende woordgebruik in

tradities en verschillende invullingen. Er blijken ook vormen van overeenstemming. Het onderzoek krijgt een spits in de bestudering van hetgeen de twee theologen René Girard en Berthil Oosting zeggen over verzoening en zoenoffer. De redactie verzamelt tenslotte een aantal kritische

vragen voor de analyse van de praktijkbeschrijvingen met het oog op het verband tussen diaconaat en verzoening.

Tien praktijkbeschrijvingen

Interessant is dat *Diaconaal doen doordacht - Handboek Diaconiewetenschap* de nadruk legt op tien beschrijvingen, die een inkijk geven

op de diaconale praktijk. De tien verhalen zijn een voorbeeld van hoe thans diaconie en diaconaat zich ontwikkelen, zich presenteren en uitgevoerd worden. Binnen de bandbreedte van het geheel van het diaconale handelen heeft de redactie verschillende criteria gehanteerd bij de keuze. Allereerst is aangesloten bij de traditionele vormen van diaconie en caritas, zoals die door kerken rond materiële

hulpverlening worden toegepast. Inzake de inhoud is ingezet bij actuele sociale kwesties, die voortvloeien uit de transformatie van de verzorgingsstaat naar een nog nader vorm te krijgen participatiesamenleving. De praktijkbeschrijvingen vertellen over voedselbank, SchuldHulpMaatje en Kerk samen rond de Wet Maatschappelijke Ondersteuning en zorg. De op weg zijnde participatie-

Eten voor hongerigen

Drinken voor dorstigen

Sint Maarten kleedt de naakte

samenleving is wat betreft sociale zekerheid en zorg soberder van karakter en strenger wat betreft de toegang tot het verkrijgen

van uitkeringen en zorg. De nadruk ligt op eigen verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid alsook op de inzet van mantelzorgers en vrijwilligers. Dit roept vragen op rond armoede, voldoende bestaanszekerheid om te overleven, huishoudens met schulden en beschikbaarheid van zorg.

Een tweede actuele ontwikkeling in de samenleving wordt zichtbaar in het verhaal van Exodus dat vertelt hoe mensen, die hun straf hebben uitgediend, terugkeren in de samenleving en hoe zij van daaruit mee kunnen doen.

Een derde actuele ontwikkeling laat zien hoe de Nederlandse samenleving door de komst van migranten veelkleuriger is geworden en de praktijk van een Spaanstalige parochie vormt het diaconale verhaal.

Een vierde actuele kwestie in de samenleving is die van het milieu. Nog maar weinig in beeld is de verantwoordelijkheid van het diaconaat als het gaat om duurzaamheid.

Reden te meer om ook aan dat laatste in dit boek nadrukkelijk aandacht te geven. Ook met het milieu te maken hebbend en zeker met het oog op het sociale milieu komt de sociale coöperatie in beeld als model van hoe mensen van kansarm naar kansrijk kunnen meedoen.

Er zijn ook diaconale initiatieven gaande met het oog op leren rond diaconaat. Gekozen is voor pelgrimage als een model van diaconaal leren. Met het model van M25 (*emttwentyfive*) als leermodel

rond de werken van barmhartigheid voor en door jongeren komt jeugd in beeld.

In de beschrijving van de tien praktijkverhalen is eenzelfde opbouw terug te vinden. Allereerst wordt de praktijk zelf beschreven, lokaal, regionaal en/of landelijk. Vervolgens geeft een verkennende analyse een beeld rond economische, politieke en sociaal-culturele ontwikkelingen. De praktijkbeschrijvingen richten zich dan op de

organisatie en organisatorische aanpak en geven daaropvolgend een omschrijving van het diaconaal handelen, dat gebruikt wordt. Elke verhaal eindigt met theologische reflecties. De beschrijving van de tien praktijkverhalen loopt door tot het einde van 2015. Ontwikkelingen daarna zijn niet meer meegenomen.

Methodologische reflecties

De redactie heeft de tien praktijkbeschrijvingen uitvoerig geïnventari-

seerd aan de hand van een eigen analysekader. Vervolgens is die brede inventarisatie teruggebracht naar vier onderwerpen, die de doordenking van het diaconaat verder helpen. Het betreft een doordenken op de maatschappelijke context waarin de praktijksituaties plaatsvinden. Het gaat om diaconale praktijken en in de reflectie op de organisatie van het diaconaat komen vormen van organisatie, samenwerking, financiering, en mensen die het werk doen in beeld.

Diaconale praktijken betekenen ook verschillende manieren van diaconaal handelen en ook daaromtrent is een boeiende bezinning ontstaan. In een theologische reflectie

Bezoek aan zieken

Onderdak voor vreemdelingen

Bezoek aan gevangenen

komen allerlei vragen en verkenningen bij elkaar waarmee hermeneutisch aangegeven wordt wat de theologie kan leren van de concrete diaconale praktijk.

Bij elke beschouwing is overigens geen blauwdruk voor een antwoord te geven, omdat dat antwoord immers afhangt van de maatschappelijke context, de visies op organisatie en diaconaal handelen, en de theologische positie die men kiest. Er zijn wel lijnen te trekken die in de vier bijdragen van het derde deel aan bod komen. De wijze waarop de auteurs tot hun doordenking komen, is een gemeenschappelijke, want gedeelde keuze: dichtbij de praktijk blijvend - door uit te gaan van de praktijkbeschrijvingen - om zo tot een goede reflectie te

komen en zo dienstbaar te zijn aan de zaak waar het hele handboek voor bedoeld is: het leveren van bouwstenen voor een adequate diaconale praktijk ten behoeve van mensen in nood. Tegelijk was dit samenstellen van de vier beschouwingen een avontuurlijke zoektocht en al doende een stevig leerproces. De redactie kwam vragen tegen, die niet meteen van een oplossend antwoord konden worden voorzien. Maar diaconaal leren betekent ook de vragen benoemen en ze meenemen voor verdere reflectie.

Het boek eindigt met de vraag: wat leert een theoloog, wanneer hij of zij het handelen van anderen theologisch leest? We moeten hier twee niveaus onderscheiden. De ene is het niveau van het denken zelf. Dan is de vraag: komen er nieuwe verbanden tussen geloofsgegevens of van geloofsgegevens

met seculiere gegevens die tevoren zo niet gezien waren? Ontstaan er nieuwe redenen om te geloven? Het andere niveau is dat van het nieuw ervaren van de relevantie van een geloofsgegeven, het met hart en handen beleven wat een geloofsinhoud echt zegt. Zoals het echt ontmoeten van iemand

alle uitspraken over hem of haar een kleur geeft die het voordien niet had en ook niet kon hebben. Het is de redactie opgevallen dat ze in dit slotdeel een nieuwe manier van doen op het spoor is gekomen en dat dit type vragen ook met regelmaat een zekere verlegenheid teweeg bracht. Daardoor ontstaat

er uitzicht naar de toekomst, naar verdere diaconiewetenschap.

Doden begraven

Diaconaal doen doordacht is bedoeld voor hen die beroepsmatig of wetenschappelijk diaconie (be)studen, voor hen die actief werkzaam zijn in een diaconale functie en voor de bredere kring van diaconaal geïnteresseerden. De redactie bestaat uit drs. Hub Crijns, drs. Ellen Hogema, dr. Trinus Hoekstra, dr. Lützen Miedema, dr. Herman Noordgraaf, Ploni Robbers-van Berkel, drs. Herman van Well, dr. Jozef Wissink en dr. Hanneke Arts-Honselaar (eindredactie). Prijs € 34,99 en intekenprijs met korting vooraf € 29,99 geldig tot aan de presentatie. Kijk op www.rkdiaconie.nl. Kijk daar ook voor het programma op 2 februari 2018.

De fotoserie Werken van Barmhartigheid is gemaakt van de bronzen deuren van de Domkerk in Utrecht, die door de Utrechtse beeldhouwer Theo van de Vathorst vervaardigd zijn. De heilige Martinus van Tours is de patroon van de stad Utrecht en van de Domkerk. Op het bovenstuk van de deur is het kleden van de naakten uitgebeeld. Als de deuren gedurende de dag open staan, is de binnenkant zichtbaar, met op elke deur vijf Werken van Barmhartigheid uitgebeeld. Zowel op de linkerdeur, als op de rechterdeur, treffen we aan: eten voor hongerigen, drinken voor dorstigen, bezoek aan zieken, bezoek aan gevangenen, en onderdak voor vreemdelingen. Als de deuren gesloten zijn zien we het zevende werk van barmhartigheid afgebeeld: de doden begraven. De foto's zijn gemaakt door Hub Crijns

Kerk en diaconie, asiel en samenleving

Annemie Dillen is hoogleraar in pastorale en empirische theologie aan de Faculteit Theologie en Religiewetenschappen van de KU Leuven

We reflecteren over kerk en asiel vanuit theologisch standpunt en vanuit het perspectief van de bredere samenleving. Wat verwacht de kerk van de staat en wat kan de staat van de kerk verwachten? Wat kan vanuit praktisch theologisch standpunt over kerk en asiel gezegd worden en hoe daagt dit thema onze theologie uit?

Caritas

Christenen hebben de taak om bij te dragen aan een zo menswaardig mogelijke samenleving, en alle stappen die vanuit de samenleving en politiek gezet worden om mensen zonder papieren en mensen die asiel aanvragen beter op te vangen en te begeleiden moeten worden toegejuicht. Christenen kunnen niet afdalen om zich in te zetten voor mensen zonder papieren. In 2010 liet een enquête van *Tertio* (*Tertio*, 10 februari 2010) zien dat dit idee bij vele Vlaamse praktiserende katholieken leeft. Meer dan 85% van de bevroegden vond dat de kerk zich moet inzetten voor mensen die asiel vragen. De mening van een grote groep op zichzelf is echter niet voldoende. Cijfers op zich zeggen niets over wat wenselijk is en waarom iets zou moeten. Ik geef twee belangrijke redenen waarom het voor christenen zo belangrijk is zich in te zetten voor de kwetsbare andere, waaronder de asielzoeker. De eerste reden heeft te maken met de eigenheid van het christen zijn en het kerk-zijn. De tweede reden heeft te maken met de feitelijke onmogelijkheid om in een perfecte samenleving te leven - er zullen altijd extra noden zijn.

Caritas is wezenlijk voor kerk

Op 25 december 2005 verscheen de encycliek *Deus caritas est* (*God is liefde*) van Paus Benedictus XVI. We lezen in *Deus Caritas Est*, nr. 25: "Het wezen van de Kerk drukt zich uit in een drievoudige opdracht: verkondiging van het Woord van God (*kerugma-marturia*), viering van de sacramenten (*leiturgia*) en het dienstwerk van de liefde (*diakonia*). Het zijn opgaven die elkaar wederzijds veronderstellen en die niet van elkaar los te maken zijn. De dienst van de liefde is voor de Kerk niet een soort welzijnswerk dat men ook aan anderen zou kunnen overlaten, maar hoort tot haar wezen en is een onmisbare uitdrukking van haar wezen." En verder in nummer 29 staat: "De caritatieve organisaties van de Kerk vormen daarentegen een *opus proprium*, een van haar hoogsteigen opdrachten, waarbij zij (...) datgene doet wat overeenstemt met haar wezen."

Caritas behoort tot het wezen van de kerk, zo maakt paus Benedictus XVI duidelijk in zijn eerste encycliek. Hiermee legt hij duidelijk een eigen klemtoon. Deze tekst is een mijlpaal in het denken over caritas: de caritatieve opdracht van de kerk kan niet meer als bijkomstig beschouwd worden, of als iets wat 'anderen even goed kunnen doen', maar is essentieel voor het wezen van de kerk. Het klopt, dat niet elke plaatselijke kerkstructuur alle taken in dezelfde mate nog kan opnemen, maar zonder meer de 'kerntaken' reduceren tot sacramenten en liturgie, en daarmee samenhangend eventueel vormen van catechese, doet onrecht aan het diaconale wezen van de kerk.

Kerstmaaltijd met vluchtelingen in diaconaal Inlooptcentrum Sint Marten in Arnhem
[Fotograaf: Herman Agterhoek]

Diaconie of caritas is een 'kerntaak' van de kerk

De tweede encycliek waarin 'caritas' centraal staat, *Caritas in veritate* (*Liefde in waarheid*), werd ondertekend op 29 juni 2009, en openbaar gemaakt op 7 juli 2009, de dag voor de start van de G8 Conferentie in L'Aquila (Italië), op de plek waar in het voorjaar van 2009 een verwoestende aardbeving plaatsvond. Timing en inhoud van de encycliek wijzen op het belang dat de katholieke kerk hecht aan haar boodschap voor het publieke forum, voor de wereld, in het bijzonder ook voor de beleidsmakers. Paus Benedictus XVI spreekt uitdrukkelijk over 'liefde' (*caritas*) in een context waar we klassiek vooral nadruk op 'rechtvaardigheid' verwachten. Liefde en rechtvaardigheid horen samen. Rechtvaardigheid is een criterium dat de 'liefde in waarheid' concreet gestalte geeft. De paus benadrukt het belang van persoonlijke verantwoordelijkheid van managers en politici. Een ethisch rechtvaardige economie is juist mogelijk door verantwoorde gewetensbeslissingen van individuen.

Persoonlijke en structurele caritas

Verschillende critici betreuren de grote nadruk op 'liefde' ten koste van de rechtvaardigheid en het structurele. Doorheen de geschiedenis van de christelijke georganiseerde 'naastenliefde', waren christenen langzamerhand al verder gekomen dan wat klassiek als het 'zuiver caritatieve' gezien

wordt. Het is evenwel van grote waarde dat vanuit het kerkelijke spreken ook over de persoonlijke verantwoordelijkheid gesproken wordt. Ieders gewetensbeslissing wordt aangesproken. Dat laatste is van groot belang in ons denken over kerk en asiel. Het gaat niet enkel om structuren, maar ook om de 'liefde' voor de concrete andere vanwege elk individu. Dat laatste is ook vandaag voor vele christenen een hele uitdaging. De resultaten van de enquête *Tertio* zijn ook als volgt te lezen. Heel wat katholieken zeggen dat het belangrijk is dat de kerk zich inspant voor mensen zonder papieren. Daarbij gaat het over 'de kerk' - een structuur, die nog relatief 'abstract' is. Vragen die meer handelen over heel concrete zaken waarbij het 'ik' betrokken is, zoals de relaties met moslims, vragen rond inburgering en aanpassing van 'vreemdelingen', geven een heel ander beeld. Daaruit blijkt dat de bevroegde gelovigen zich ook snel bedreigd voelen en dat 'christelijke naastenliefde' nog steeds soms de smaak van de voorkeur voor degene die het meeste is zoals ikzelf weerspiegelt. De focus op de caritasgedachte als een appel aan de ethische verantwoordelijkheid van elk individu, gaande van politici en kerkelijke beleidsmensen tot iedere vrouw in de straat, is daarom een heel uitdagende gedachte. Ze verwacht minstens ook dat we de eigen zekerheden, geborgenheid en privileges in vraag durven stellen en ons durven confronteren met anderen.

Bewerken van rechtvaardigheid

Niettegenstaande het belang van caritas in de meer individuele betekenis, blijft het streven naar rechtvaardige structuren natuurlijk belangrijk, en soms ook onderbeklemtoond. In het geval van asielbeleid gaat het over de dringende noodzaak voor menswaardige procedures en gepaste vormen van opvang en méér dan dat: voor het garanderen van basisrechten zoals wonen, werken, onderwijs en het stimuleren van positieve ontwikkeling van mensen op de vlucht, door het creëren van structuren die mensen hun waardigheid teruggeven. En het gaat over nog meer als we het hebben over structuren. Het gaat ook over het aanpakken van de oorzaken, over de armoede, de ecologische crisis, de corruptie, het geweld die het leven in heel wat landen en situaties moeilijk, zo niet onmogelijk maken. Nadenken over kerk en asiel vraagt om vele profetische woorden en daden in de hoop dat een rechtvaardigere samenleving waar er voor iedereen plaats is om te leven, ooit gerealiseerd kan worden. Het klinkt nogal utopisch. Maar tegelijk weet ik dat juist in die hoop de kracht van het christelijke geloof ligt. Deze christelijke hoop zet christenen aan tot actie voor de meest kwetsbaren op weg naar meer menswaardigheid, en dat behoort tot het wezen van het christen en kerk zijn. Dat is de eerste reden waarom christenen zich moeten inlaten met thema's rond asiel en migratie.

Menslievende zorg

Een tweede reden waarom de kerkelijke inzet voor mensen zonder papieren altijd belangrijk zal blijven, heeft te maken met de complementariteit van de inzet van christenen ten aanzien van de samenleving. Er kan binnen de samenleving zeer veel zorg opgenomen worden. Tegelijk blijft het streven naar 'menslievende zorg' in de woorden van Annelies Van Heijst een blijvend aandachtspunt (*Menslievende zorg*, Klement 2010). Christenen kunnen - naast andere groepen en individuen - een 'profetische taak' vervullen door waakzaam te zijn voor het realiseren van menslievendheid ook binnen bredere systemen. We lezen in *Deus Caritas est*: "De totale verzorgingsstaat die alles

Annemie Dillen

[Fotograaf: Raf Lehan]

naar zich toetrekt wordt uiteindelijk een bureaucratische instantie, die het wezenlijke niet kan geven dat de lijdende mens - iedere mens - nodig heeft: liefdevolle persoonlijke aandacht" (nr. 28). En verder: "Achter de bewering dat rechtvaardige structuren de liefdadigheid overbodig zouden maken, gaat in feite een materialistisch mensbeeld schuil, het bijgeloof dat de mens 'van brood alleen leeft' (...) - een overtuiging die de mens verlaagt en juist het specifieke menselijke miskent" (nr. 28). De paus schrijft verder dat er "ook nooit een situatie zal zijn waarin er geen behoefte is aan de praktische naastenliefde van iedere individuele christen, omdat de mens afgezien van gerechtigheid altijd liefde nodig heeft en nodig zal hebben" (nr. 29).

Kleine goedheid

In heel wat teksten van Roger Burggraeve vinden we verwijzingen naar de 'kleine goedheid', een begrip dat hij van Levinas ontleent. Kleine goedheid zal steeds nodig zijn, ook als de samenleving vooruitgang maakt wat asielbeleid betreft, bijvoorbeeld. En waar ik zonet nog zei dat het zich individueel aangesproken weten niet altijd even makkelijk is en dat heel wat christenen vaak hopen dat 'de kerk' of 'de samenleving' het probleem rond asielbeleid maar moet aanpakken, geloof ik tegelijk dat heel wat

mensen zich individueel laten raken en meesters zijn in de 'kleine goedheid'. Tegelijk komt onmiddellijk de reflectie dat onze emoties van 'geraakt worden' zeer selectief zijn. Dat kan ook niet anders, we kunnen ons onmogelijk permanent door alles en iedereen laten raken. Dus is enige reflectie over wat het 'geraakt worden' betekent voor onze bredere samenleving wenselijk. Zorg dragen voor die ene asielzoeker of die specifieke groep mensen zonder papieren is één zaak, maar durven we ook kritisch kijken naar hoe racisme verder ons denken en handelen bepaalt? Durven we ook de emotionele reacties zelf te toetsen op hun waardigheid: zijn ze een uiting van bevoogdend handelen of een gevolg van een soort exotische aantrekkingskracht, of zijn ze gericht op het bevorderen van de menselijke waardigheid, het stimuleren van de mens in al zijn of haar mogelijkheden en ondersteunen in kwetsbaarheden?

Theologische reflectie

Ik probeer nu antwoord te geven op de vraag hoe onze theologie zich laat uitdagen door de realiteit van mensen zonder papieren, mensen op de vlucht, migranten. We komen dan in gesprek over grenzen en ontmoeting. De confrontatie met mensen zonder papieren en het appel dat we zo ervaren daagt onze theologie uit om te handelen over de ontmoetingsruimte, de plek waar zaken die vaak als dualistisch en als twee afgezonderde werelden worden voorgesteld, kunnen samenkomen. Zo'n plek kunnen we dan in de woorden van Hans-Joachim Sander, die zich op Foucault baseert (*Einführung in die Gotteslehre*, Darmstadt, 2006, p. 31-37), een 'heterotopie' noemen, een plek die een beetje lijkt op een utopie, maar niet gekenmerkt wordt door het feit dat ze eigenlijk niet bestaat (u van *ou*, het griekse woord voor niet), maar juist doordat ze 'anders' is en op de andere gericht is (van *heteros*, andere). Theologie staat voor de uitdaging te zoeken naar heterotopieën, als plaatsen waar God gevonden kan worden. De ontmoeting met mensen zonder papieren verwijst naar een ervaring die anders is en waar de andersheid van de andere kan

oplichten, en misschien ook wel iets van God. Spiritualiteit en naastenliefde, caritas of diaconie, hoeven daarom niet tegengesteld te zijn.

Spiritualiteit en diaconie gaan samen

Vaak denken we over spiritualiteit als het 'stil vallen' en over 'diaconaal handelen' als het actief in de wereld zijn. Deze eerder dualistische kijk op spiritualiteit en diaconie kan vermeden worden. Doorheen het diaconale handelen licht een spiritualiteit op en vinden mensen ook vaak een vorm van spiritualiteit. Dit gaat een stap verder dan wat voor de hand ligt: diaconaal handelen wordt aangestuurd vanuit een christelijke motivatie of spiritualiteit. Christelijke spiritualiteit is niet zomaar een motiverende toevoeging voor diaconaal handelen. Concreet betekent dit bijvoorbeeld dat mensen in de zorg voor mensen zonder papieren het gelaat van Christus kunnen ervaren. Voor mij persoonlijk was de mooiste kerstviering, die ik meemaakte toen ik in het christelijk geïnspireerd opvangcentrum voor mensen zonder papieren eucharistie vierde met alle aanwezigen, en de kwetsbaarheid van het kind Jezus, van God, zo levensecht werd. De homilie ging over het kind Jezus, maar ook over een van de zeer verzwakte bewoners zonder papieren...en de grens werd zo vaag. Als ik dan doordenk betekent dit dat onze reflectie over de kerk van de toekomst geen 'of-of' verhaal moet zijn, óf diaconie óf verkondiging en identiteit. Nee, de twee hangen in wezen samen. Ik zie de theologische uitdagingen vooral op het terrein van het vertoeven in die 'grensruimte', waar leven en geloof, handelen en spiritualiteit elkaar ten volle ontmoeten. Dat levert nieuwe resultaten op.

Dit artikel is gebaseerd op de inleiding 'Kerk en diaconie: wat de verhouding kerk-asiel-samenleving ons leert' die Annemie Dillen gehouden heeft tijdens de studiedag over 'Asiel in de kerk' op 12 februari 2010.

“Diaconie en caritas krijgen een gezicht en komen op de kaart te staan”

Interview met
Marc de Koning
Het diaconaal interview
is met Marc de Koning,
medewerker project
‘Parochies aan de slag
voor kwetsbaren’ in
het Bisdom Breda

Het project ‘Parochies aan de slag voor kwetsbaren’ richt zich op het beter zichtbaar maken en het versterken van de diaconale activiteiten in de 21 samenwerkingsverbanden van parochies in het Bisdom van Breda.

Diaconaal project

Marc de Koning leidt dit project en hij bezoekt gedurende de looptijd van het project tussen 2014 en 2019 alle samenwerkingsverbanden van parochies in het bisdom. Hij helpt parochies en Parochiële Caritasinstellingen (PCI's) om aan de hand van een aantal vragen over hun activiteiten hun diaconale identiteit te omschrijven. Van daaruit wordt gekeken welke kansen

“Caritas en diaconie maken de liefde van God concreet zichtbaar”

er zijn om de diaconie op de kaart te zetten. Lokale ‘kartrekkers’ worden door hem getraind en ondersteund om via communicatie de lokale diaconie meer zichtbaar te maken en initiatieven met elkaar te verbinden. “Het tonen van goede werken, zoals Jezus zegt in het Mattheüsevangelie, vraagt om authentieke communicatie van daden van geloof en is bedoeld om mensen te inspireren,” vertelt Marc. “Niet alleen snel veranderende parochiestructuren geven aanleiding tot een samenhangende aanpak, maar ook de toenemende noden in de maatschappij dwingen om na te gaan hoe effectief de diaconie wordt georganiseerd én gecommuniceerd.” Het project heeft een duidelijke communicatie-insteek. Marc: “Je diaconale identiteit

is een belangrijk aanknopingspunt voor communicatie. Je identiteit drukt zich uit in gedrag, in visuele herkenbaarheid en in communicatieboodschappen. Dit vormt het uitgangspunt bij communicatieplannen, het opzetten van een website en de cursus Diaconale Journalistiek die onder de vlag van dit project is opgezet. Het doel is steeds het activeren en verbinden van mensen die actief zijn in de diaconie, zodat de kwetsbaren beter in beeld komen en effectiever geholpen kunnen worden. Als je je verhaal goed brengt en het gedrag toont dat erbij hoort, kun je vanuit je identiteit kansrijk aan het imago van de kerk

werken en nieuwe vrijwilligers betrekken bij de parochie.”

Diaconale bevlogenheid

Als bewust katholiek vindt Marc “dat caritas en diaconie de liefde van God concreet zichtbaar maken. Je kunt niet écht iets voor je kwetsbare medemens betekenen zonder ‘bevlogenheid’ of beter gezegd: ‘zelf geraakt te zijn door Gods Geest’”. Marcs eerste stappen in het geloof liggen bij de Focolarebeweging, waar hij van kindsbeen af deel van uitmaakt: “Kenmerkend voor de spiritualiteit van deze beweging is de haast grenzeloze dienstbaarheid aan de naaste. Liefde tot het uiterste toe, dus zelfs de bereidheid je leven te geven. Waar mensen zo proberen te leven,

wordt het geloof waarachtig. Daar ontmoet je God. Jezus zegt ook: ‘Waar twee of drie in Mijn naam verenigd zijn, ben ik in hun midden’ (Matt. 18, 20). Precies dat heb ik bij de Focolarebeweging mogen ervaren.” Geloven wordt bij hem dus als vanzelfsprekend omgezet naar iets doen voor de naaste. Verder reflecterend merkt hij op dat diaconie in zijn beleving alleen kan bestaan in samenhang met andere aspecten van het kerkelijk leven waarin iedereen een eigen roeping heeft. “Ik geloof dat iedereen een uniek talent heeft gekregen om iets bij te dragen aan de opbouw van het rijk van God. Voor de een is dat op het vlak van liturgie, voor de ander op het gebied van catechese. Voor mij is dat op dit moment op het snijvlak van communicatie en diaconie. Ik denk dat het belangrijk is om altijd het grote plaatje in beeld te houden. ‘Het geheel is immers meer dan de som der delen.’ Te beseffen dat we het niet voor onszelf doen, maar voor de Ander. En bij die ‘ander’ staat of valt uiteindelijk ons geloof. Ons geloof, onze relatie met God, zegt iets over hoe we als mensen met elkaar omgaan.

Vaak zijn we geneigd onze hulp te laten afhangen van of we iemand aardig vinden of niet, ingegeven door een vooroordeel dat iemand in nood die moeilijkheden helemaal aan zichzelf te danken heeft. De liefde overstijgt dit en geeft mogelijkheden waar we zelf niet aan gedacht hadden. Het zal niet voor niets zijn dat Jezus in het Onze Vader de woorden ‘Uw wil geschiede’ heeft opgenomen. Het gaat niet om wat we zelf bedenken, maar wat God van ons vraagt. En wat Hij van ons vraagt wordt duidelijk wanneer we in Zijn naam samen zijn.”

Diaconaal educatiewerk

Het Bisdom Breda kent een lange traditie op het gebied van diaconie. Maar de tijd dat bisdommen diaconale werkers in vaste dienst kunnen hebben, heeft plaatsgemaakt voor projectmatig werken. Projecten hebben een duidelijk begin- en eindpunt en komen door hun tijdelijke aard eerder in aanmer-

Marc de Koning is geboren in 1978 in Ossendrecht. Hij groeit op in Gilze-Rijen en volgt de HAVO in Breda. In 1998 stapt hij in het bedrijf van zijn ouders, die een verpakkingsbedrijf leiden. Vanaf 2003 volgt

hij in deeltijd de kerkelijke jeugdwerkopleiding Duc in Altum in Utrecht. Daarnaast is hij actief in de Focolarebeweging en het jongerenwerk van het Bisdom van 's-Hertogenbosch. Hij woont

van 2003 tot 2008 in Nieuw-kuijk, waar het Nederlandse centrum van Focolare zich op dat moment vestigt. Hij wordt in 2006 jongerenwerker van het Bisdom 's-Hertogenbosch. In 2009 start hij communicatiebureau Educomm en begint tegelijkertijd aan de studie Communicatiemanagement aan de Hogeschool van Utrecht. In datzelfde jaar start hij ook voor de communicatieafdeling van het Bossche bisdom. In 2014 wordt hij voor 18 uur per week leider van het project ‘Parochies aan de slag voor kwetsbaren’ van het Sint Franciscuscentrum in het Bisdom Breda. Marc is sinds 2008 gehuwd en intussen vader van vier kinderen. Naast zijn werkzaamheden als zelfstandig ondernemer verricht hij vrijwilligerswerk in zijn parochie.

king voor financiering door fondsen. Deze nieuwe manier van werken heeft in het Bredase Bisdom in 2015 geleid tot het Sint Franciscuscentrum, waar intussen verschillende diaconale projecten zijn gestart en afgerond. In het Bisdom Breda ondersteunt Wim Tobé ook de Parochiële Caritas Instellingen. “Diaconie en caritas liggen in elkaars verlengde. De doelgroep van het project is niet de kwetsbaren, maar de vrijwilligers die zich willen inzetten voor de kwetsbaren met diaconie en caritas. De werkwijze is om deze mensen in staat te stellen om hun diaconale missie en opdracht te verkennen, te bepalen en te vertellen. Soms is er in de parochies al een diaconale focus. In dat geval wordt er gezocht naar mogelijkheden om datgene wat er is te versterken door middel van communicatie. De ervaring leert dat wanneer een diaconaal initiatief goed wordt gepresenteerd, het ook voor nieuwe vrijwilligers aantrekkelijker wordt om er zich aan te verbinden. Het project is niet te zien als diaconaal opbouwwerk of diaconale uitvoering, al kan er soms een directe impuls toe gegeven worden. Het gaat om het ondersteunen van de mensen, die het werk van diaconie en caritas doen.”

Drie pijlers van het project

Van meet af aan heeft Marc de Koning drie pijlers ontwikkeld: onderzoek, communicatie en kennisbank: “Om onderbouwde keuzes te kunnen maken op het snijvlak van communicatie en diaconie, wordt er bij de eerste ontmoeting in een samenwerkingsverband door middel van een online kaart een overzicht gepresenteerd van diaconale initiatieven en maatschappelijke aanknopingspunten in de regio. Zo’n kaart roept vragen op en dat is precies de bedoeling. Zo kunnen vrijwilligers en bestuurders met elkaar in gesprek gaan over in hoeverre deze kaart klopt. Soms is de kaart daarna te gebruiken op websites van de parochies.”

“De communicatieve pijler is de hoofd fase van het project en bestaat uit het ondersteunen van het samenwerkingsverband door middel van communicatieve methodes. Omdat diaconie in elke parochie verschillend georganiseerd is, verschilt ook de aanpak vanuit het project. Om alle samenwerkings-

verbanden van het Bisdom Breda binnen vijf jaar te kunnen helpen, bedraagt de projectduur per samenwerkingsverband ongeveer een half jaar. De derde pijler is de kennisbank. Gaande de rit ontstaat er namelijk materiaal, dat ook nuttig is voor anderen.”

Diaconale werkconferentie

“Een werkconferentie is vaak het begin van het contact met een samenwerkingsverband van parochies. Op het programma staat een inventarisatie van wat er gedaan wordt aan diaconale activiteiten. Vaak wordt in die inventarisatie meegenomen wie er belanghebbenden kunnen zijn, zoals gemeenten, zorginstellingen, ouderenorganisaties en plaatselijke initiatieven. Er zit ook een analyse in van sterkten en kansen en van bedreigingen en valkuilen. De structurele verankering van diaconie en caritas is afhankelijk van mensen, die er energie in kunnen steken. Pastores spelen ook een belangrijke rol als stimulators, ondersteuners. Bij de werkconferentie wordt stevast de definitie van diaconie gebruikt uit het handboek diaconiewetenschap. Onder ‘diaconie’ verstaan we: “Het handelen vanuit en door kerken en andere door het evangelie geïnspireerde groepen en bewegingen dat gericht is op het voorkómen, opheffen, verminderen dan wel mee uithouden van lijden en maatschappelijke nood van individuen en van groepen mensen en op het scheppen van rechtvaardige verhoudingen in kerk en samenleving.” (Crijns H., e.a., *Barmhartigheid en gerechtigheid*, 2004, pag. 392). De vijf werkwoorden van de definitie zijn in een schema gezet van een werkformulier, waarop vrijwilligers hun activiteiten kunnen invullen. Dus het voorkómen, opheffen, verminderen dan wel mee uithouden van lijden en maatschappelijke nood en het scheppen van rechtvaardige verhoudingen. Mensen wisselen daarna hun invul oefening uit en dat uitwisselen is al leerzaam voor iedereen. Bij opheffen komt bijvoorbeeld SchuldHulpMaatje in beeld, bij uithouden van lijden bezoek aan zieken, bij nood voedselbank of kledingbank. Voorkomen van noden of het scheppen van rechtvaardige verhoudingen wordt minder vaak ingevuld. De inventarisatie levert op wat er gaande is en het

gesprek erover geeft richting in welke kant het op kan gaan. Belangrijk is telkens om het diaconale gezicht van de parochie te bepalen aan de hand van wat mensen zelf kunnen, en willen nastreven. Je kunt bijvoorbeeld wel noden om je heen zien, maar dan moet je ook de overtuiging en middelen hebben dat je er iets aan kunt doen. De resultaten van de werkconferentie worden uiteindelijk besproken met het pastorale team, waarna de keuze wordt gemaakt in welk opzicht het project een bijdrage kan leveren. Opvallend bij zo’n werkconferentie is de ontmoeting tussen werkgroepen. Soms spreken vrijwilligers uit een samenwerkingsverband van parochies elkaar voor het eerst, terwijl zij voor een groot deel hetzelfde werk doen. Dat zijn dan waardevolle contacten, want zo kunnen zij verkennen of hier en daar samenwerking mogelijk is.”

Cursus diaconale journalistiek

“Binnen het project is de cursus diaconale journalistiek

“Diaconie en caritas
liggen in elkaars
verlengde”

een belangrijk instrument geworden om de zichtbaarheid van de diaconie in heel het bisdom van Breda te verbeteren. Het gaat om vier bijeenkomsten in een maand tijd, en per bijeenkomst staat een bepaald educatief aspect centraal. Voor elke bijeenkomst is er een andere docent. De eerste reeks is gehouden met 28 mensen. Waarom diaconaal? Omdat er op diaconaal vlak veel activiteiten plaatsvinden die nieuwswaardig zijn! De focus ligt op het dienstwerk van de kerk aan de kwetsbaren in de samenleving en daarop zijn ook de opdrachten die de cursisten krijgen gericht. De theorie van de cursus is ook bruikbaar voor andere aspecten van het parochieleven. In de eerste bijeenkomst komt het nieuwsbericht aan bod. Wanneer is iets nieuws? Wat zijn de kenmerken van een nieuwsbericht? Hoe schrijf ik zo, dat de krant of een nieuwssite het oppikt? De tweede bijeenkomst gaat over interviewtechnieken. Hoe bereid je je voor op een interview. Hoe werk je het uit en hoe citeer je iemand? Een tip die voorbij komt:

laat de geïnterviewde altijd de tekst even teruglezen voordat je het publiceert. De derde bijeenkomst benadrukt het belang van foto’s, ofwel het ‘nieuws in beeld’. Aan de orde komt ook hoe met foto’s om te gaan, kwaliteit van foto’s, rechten en plichten rond fotografie. In de laatste bijeenkomst staan de mediakanalen centraal. Waarover beschikt de parochie als het gaat om communicatiekanalen? En, niet onbelangrijk: wat wil je overbrengen? Is het nodig nieuwe kanalen te maken en kunnen we dat aan? De cursus heeft veel concrete resultaten opgeleverd. Er komen maatwerk oplossingen uit tevoorschijn, die mensen kunnen gebruiken.

En daar komt de kennisbank om de hoek kijken. Daarin komen cursusmaterialen en handreikingen terecht, zodat ook andere parochies die kunnen gebruiken.”

Kennisbank en resultaten

In een aantal parochies heeft Marcs project inmiddels activiteiten georganiseerd om de diaconie op de kaart te zetten. Alle opgedane kennis wordt verzameld en beschikbaar gemaakt in de kennisbank van het Sint Franciscuscentrum. Dat kan gaan om praktische stappenplannen als ‘Hoe ga je als parochie om met Facebook’ en ‘wat kun je als parochie betekenen voor vluchtelingen’ tot en met hoe je een diaconaal communicatieplan in elkaar zet. Onder de vlag van het project zijn ook enkele websites opgezet, zoals arminarmdngen.nl en heiligjaarzeeland.nl. Op zijn projectpagina houdt Marc alle vorderingen bij rondom de verschillende activiteiten binnen zijn project.

Tekst en foto’s zijn van Hub Crijns
www.sintfranciscuscentrum.nl
www.sintfranciscusbank.nl/projecten

“Dat je aan mij denkt....”

Sjaals van barmhartigheid, een project vol liefde en compassie

Trees Versteegen is diaconaal werkster Aartsbisdom Utrecht

Gesprek met Marion Korenromp, pastoraal werkster in de parochie H. Drie-eenheid in Ilsselstein e.o. Toen ze zelf herstellend was van een ziekte zocht ze een zinvolle en creatieve activiteit.

De website meldt: “Compassie en de liefde van breien/haken worden gecombineerd in gebed en in een spirituele praktijk, die reiken naar degenen die behoefte hebben aan troost en bemoediging”. Ze breide zelf een sjaal van barmhartigheid en nam vervolgens in 2016 het initiatief tot diverse groepen in haar parochie. Achtergrond vormde het heilig jaar van barmhartigheid. Daarom heet het project ‘sjaals van barmhartigheid’.

Werkwijze

Waar draait het om? Het gaat om een sjaal (*in correct Nederlands eigenlijk shawl*). Deze biedt warmte, bescherming. Je kunt hem omslaan, een sjaal kan omhullen. In een lied wordt dat verwoord: God, “zoals een mantel om mij heen geslagen”. De sjaals kunnen worden gebreid of gehaakt met eenvoudige patronen, maar zonder patroon mag ook. Op de website staan suggesties voor de kleur, hun betekenis, en ook voor verschillende patronen. De idee is dat je met de keuze van kleur en patroon de persoon voor ogen neemt voor wie je de sjaal maakt.

De werkwijze in de groep is als volgt: je neemt iemand voor ogen voor wie aan de slag gaat. In de praktijk kunnen dat heel verschillende mensen te zijn. Het kan iemand uit je straat zijn, die net haar echtgenoot heeft verloren. Het kan ook een jonge vluchteling zijn die zich wil laten dopen, voor een vrouw met borstkanker, voor een vriendin in moeilijkheden, voor een verzorgende die een kind

verloort. Het is altijd een concreet persoon. Tijdens de eerste bijeenkomst vertellen de deelnemers, mannen doen nog niet mee, voor wie ze de sjaal maken en wie ze in gedachte nemen. Deze persoon is verder geen onderwerp van gesprek tussen de deelnemers in het vervolg. Het gaat om de aandacht die er voor de persoon in, in de handen en in het gebed. Elke bijeenkomst begint met gebed en met een bezinnende tekst.

Gebed

Voor de collega die weer aan het werk gaat....
Voor de vriendin die haar tweede kindje verwacht....
Voor de jongere die eindelijk lekker in haar vel zit...
Voor de dochter die eindelijk weer bij mama is....
Voor de zus die haar man verloor...
Voor de vormeling van 17....
Voor de bekende die geen baan meer heeft....
Voor de dochter die gezin en werk combineert met studie....
voor de zieke vrouw die voor haar ernstig zieke man zorgt...
Voor alles wat wel gezegd werd maar ik nu vergeten ben....
Voor het leven van deze haaksters en breisters....
Bidden we tot God: Heer, ontferm U...

De ruimte waarin men samenkomt is een verzorgde ruimte: er is koffie en thee. Het is er warm. Er klinkt muziek. Er wordt weinig gepraat. Degene die handwerkt, doet dat met de persoon in gedachte voor wie zij de sjaal maakt.

Een bijzonder moment is als de sjaal wordt weggegeven. Dat gebeurt tussen de vierde en vijfde bijeenkomst. De sjaals worden ingepakt. De sjaals worden gebracht. Degene die het ontvangt had er meestal geen weet van. Vaak roept het ontroering op: “.. dat je aan mij

Patroon voor een sjaal van barmhartigheid
[Fotograaf: Marion Korenromp]

hebt gedacht, dat wist ik helemaal niet”.. Tijdens de vijfde bijeenkomst worden dan de verhalen van het geven en ontvangen nog eenmaal in de groep uitgewisseld. Dan is het klaar.

Sjaals van barmhartigheid groep

De groep wordt verzameld via de parochie. Soms vindt de activiteit plaats in een parochiezaaltje. Een andere keer in een eetzaal van een verzorgingshuis. Niet iedereen, van met name de ouderen, vindt het gemakkelijk een speciaal persoon uit te kiezen voor wie men breit of haakt, gewend als men soms is te handwerken voor de soos waarvan de opbrengst naar een goed doel gaat of het spreekwoordelijke weeshuis in Roemenië. Gaandeweg het proces van de groep ontstaat ook bij deze mensen wel het inzicht dat de persoonlijke aandacht een nieuwe dimensie van kennen aanbrengt.

Van betekenis zijn

Om heel veel redenen is dit een mooi pastoraal en diaconaal project, omdat er veel liefdevolle en verbindende elementen in zitten. Er is aandacht, ook in gebed, voor het verhaal van een persoon, met wie men zich intens verbindt. Het is geen snel doel, geen activiteit die we ‘even doen’, maar langdurig staat een mens stil bij het verhaal van de ander. De twee ontmoeten elkaar. Soms hebben ze vooraf nauwelijks weet van elkaar, maar in het geven en ontvangen ontstaat een verbinding, waarmee de ander zich gezien weet, getroost, bevestigd. Er worden, anders dan in veel diaconale projecten, geen grote doelgroepen aangesproken, maar er is aandacht voor individuen in hun dagelijks bestaan, voor hun verdriet en hun kracht. Door zich te verdiepen

in en bezig te zijn met het levensverhaal van een mens, komt dat verhaal, met zijn of haar achtergronden dichterbij.

Brede groep kan meedoen

De activiteit is zeer geschikt voor een brede groep: oudere vrouwen en jongere, vluchtelingen, arme vrouwen, vrouwen die in verzorgingshuizen wonen en jonge vrouwen die willen leren breien. De deelnemers en ook de ontvangers ontdekken dat zij mensen van betekenis zijn. Een breister kan soms arm zijn, of eenzaam, maar in deze activiteit ontdekt zij dat zij van betekenis kan zijn voor anderen. De verschillende vrouwen ontmoeten elkaar in deze groep.

Geen grote projectplannen, geen grote publieke ontmoetingen, maar eenvoudig werken met handen en je hart, begeleid door meditatie en gebed. Samen vormen deze vrouwen een groep die zich met hart en handen verbinden aan elkaar en aan de degene aan wie ze extra aandacht willen schenken. Zij hebben simpelweg oog voor elkaar en voor het leed van de ander, die hun buurvrouw kan zijn, zie zichzelf hadden kunnen zijn. Wellicht is dat wat de apostel Paulus bedoelt als hij in zijn brief aan de Kolossenzen 6,13 verwoordt: “bekleed je met tedere ontferming, goedheid, nederigheid, zachtheid en geduld”. Sjaals van barmhartigheid zijn dat letterlijk.

www.shawlministry.com

Marin Korenromp verwoordt haar pastorale ervaringen aandachtig in: ‘Dit geloof je niet, waargebeurde en andere verhalen van een pastor’, 2016.

Informatie over het boekje en het project e-mail: m.korenromp@3eenheidparochie.nl

Diaconieprijs Brood en Rozen 2017 voor vluchtelingenproject Church of Our Savior

Jan Maasen is medewerker Diaconie en Missiesecretaris Bisdom Rotterdam

Op zaterdag 11 november 2017 reikte vicaris-generaal D. Verbakel de diaconieprijs 'Brood en Rozen' van het bisdom Rotterdam uit aan de winnaars in drie categorieën.

Twee categorieën staan elke keer vast: 'diaconie dichtbij' en 'diaconie ver weg (MOV)'. De derde categorie wisselt en dit jaar is gekozen voor 'diaconie en gemeenschapsopbouw'. Alle winnaars ontvingen een geldbedrag van 1.000 euro. De winnaar in de derde categorie kreeg ook de wisseltrofee mee. Die was bestemd voor het B-CoS Hand in Hand Refugee Project van de internationale Engelstalige parochie Church of Our Saviour in Den Haag.

De diaconieprijs 'Brood en Rozen'

Het is inmiddels een goede traditie, dat de Rotterdamse diaconieprijs wordt uitgereikt op de zaterdag tussen de feestdagen van de H. Martinus van Tours (11 november) en de H. Elisabeth van Thüringen (17 november), twee diaconale heiligen. De naam van de prijs, 'Brood en Rozen', verwijst ook naar een bekend wonderverhaal, die over deze laatste heilige de ronde doet. Zij stond bekend om haar hulp aan zieken en armen. Haar familie was bang, dat zij het hele familiekapitaal hieraan zou uitgeven. Toen zij weer eens onderweg was om zieken te bezoeken, werd zij aangehouden door een familielid. Ze werd bevolen de inhoud van haar rokken te tonen. Er vielen geen broden uit, maar rode rozen. De H. Elisabeth wordt daarom vaak afgebeeld met een rok of mand met broden en rozen. 'Brood en rozen' staan zo symbool voor de door het geloof gedragen naastenliefde. En de H. Elisabeth is patrones van de caritas geworden.

Sint Maarten

Dit jaar kreeg Elisabeth wat minder aandacht, maar Sint Maarten des te meer. Omdat de uitreiking plaats vond op zijn feestdag, konden de ruim tachtig vrijwilligers en pastorale beroepskrachten die naar de uitreiking waren gekomen, eerst luisteren naar een inleiding over de H. Martinus als inspirerend voorbeeld voor de diaconie. Liesbeth Stalmeier, bisschoppelijk gedelegeerde voor het onderwijs en auteur van een lesbrief over Sint Maarten, schetste uitvoerig zijn levensverhaal aan de hand van het heiligenleven, dat Sulpicius Severus heeft geschreven, en de tien fresco's die Simone Martini heeft geschilderd in de benedienkerk van de basiliek van Sint Franciscus van Assisi. Sint Maarten is vooral bekend van het delen van zijn mantel met een arme bedelaar in de stadspoort van Amiens, toen hij nog een Romeins soldaat was. Maar als kluizenaar, missionaris en bisschop heeft hij een minstens zo belangrijke rol gespeeld. "Hij leeft in de herinnering voort als de dienende, helende, genezende en barmhartige zielzorger," aldus Stalmeier, "maar standvastigheid, doorzettingsvermogen en gedrevenheid zijn eigenschappen van Martinus die ook tot voorbeeld kunnen strekken."

Gemeenschapsopbouw en diaconie

Sinds 2011 werkt de diaconieprijs met drie categorieën in plaats van een eerste, een tweede en een derde prijs. Zo maken MOV-groepen ook een kans op een prijs en is het mogelijk om activiteiten rond een specifieke thematiek in de schijnwerper te zetten. In 2011 was het bijzondere thema 'diaconale activiteiten met of voor gezinnen met jonge kinderen', in 2013 'diaconale spiritualiteit' en in 2015 'eenzaamheidsbestrijding'.

Vicaris-generaal Dick Verbakel (links) reikt de Trofee uit aan Anthony Heinsbroek, coördinator van het Hand in Hand Refugee Project (rechts)
[Fotograaf: Peter van Mulken]

Dit jaar is gekozen voor 'gemeenschapsopbouw'. Zowel kerkelijk als maatschappelijk is gemeenschapsopbouw een relevant en actueel thema. Kerkelijk laat het zien, dat diaconie geen geïsoleerd werkveld is, maar bijdraagt aan de opbouw van de geloofsgemeenschap. Voorbeelden zijn: maaltijdprojecten, solidariteitsmaaltijden, diaconale wandelingen en parochieprojecten voor een diaconaal doel. Maatschappelijk gezien gaat het bij gemeenschapsopbouw om de bevordering van sociale cohesie en samenhang. Dan gaat het om allerlei activiteiten die mensen en groepen met elkaar in contact brengen. Voorbeelden zijn: multiculturele ontmoetingsplekken, inloopactiviteiten, taallessen en maatjesprojecten.

B-COS Hand in Hand Refugee Project

De prijs in de categorie 'Gemeenschapsopbouw' werd toegekend aan het B-COS Hand in Hand Refugee Project van de Church of Our Saviourparochie in Den Haag. Met dit project wil deze Engelstalige internationale parochie statushouders ondersteunen bij het opbouwen van een nieuw bestaan, op basis van hun eigen talenten en dromen. Het project kent verschillende onderdelen. In het buddy-project nemen parochianen vluchtelingen één-op-één bij de hand om samen wat te praten, te koken of een uitstapje te ondernemen. Zo ontdekken de vluchtelingen op een laagdrempelige manier de vele facetten van de Nederlandse samenleving. In wekelijkse conversatieklassen komen kleine groepjes vluchtelingen bijeen om zich verder te bekwamen in de Nederlandse taal. Het spreken en de ontmoeting staan voorop. Een parochiaan met een achtergrond in het onderwijs fungeert als leerkracht. Ten slotte worden er activiteiten georganiseerd, waaraan

parochianen en vluchtelingen samen meedoen op basis van gedeelde interesses, zoals een bezoek aan de Dream Factory, de Tweede Kamer of een maandelijkse internationale kookavond.

De jury vindt dit project een mooi voorbeeld hoe een parochie antwoord kan geven op een acute, maatschappelijke nood en meer kan doen dan alleen crisisopvang. Ze waardeert het, dat bij de start van het project ook expertise gezocht is bij andere organisaties, zoals Vluchtelingenwerk Nederland. En dat men 'groot' heeft gedacht en een project heeft opgezet, waarvoor men ook geld heeft moeten werven bij fondsen. Ook waardeert de jury dat het project niet alleen rust op de Justice and Peace-werkgroep. Hoewel veel parochianen van deze internationale kerk geprivilegieerd zijn in materiële zin, zijn zij uit eigen ervaring toch vertrouwd met gevoelens van 'vreemdheid' en 'ontworteling' en beseffen zij de grote waarde van gastvrijheid en gemeenschap. Daarom werken veel parochianen mee bij afzonderlijke activiteiten, als buddy, leerkracht of anderszins. De gerichtheid op gastvrijheid en gemeenschap komt ook tot uitdrukking in de activiteiten. Die zijn niet alleen gericht op opvang en taallessen, maar ook op ontmoeting en gezamenlijke activiteiten op basis van gedeelde interesses.

Diaconie dichtbij

De prijs in de categorie 'diaconie dichtbij' ging naar het Willibrordkamp van de parochie Maria Sterre der Zee in Den Haag. Dit zomerkamp is speciaal bestemd voor kinderen uit de marge van de samenleving, met name uit de geloofsgemeenschappen H. Agnes en H. Willibrord (Segbroek en Schilderswijk). Het kamp wordt georganiseerd rondom een bij-

bels thema met sport, spel en geloof. Het doel van het kamp is de kinderen een fantastische week te geven en een boost door drie gezonde maaltijden per dag.

Het initiatief is in 2009 begonnen in de toenmalige Willibrord-parochie in de Haagse Schilderswijk. Vandaar ook de naam. Diaken Ronald van Berkel merkte, dat veel kinderen uit allerlei probleemsituaties nooit op vakantie konden en zelfs nooit buiten Den Haag kwamen. Het kamp moest daarin voorzien. Vanaf het begin kunnen jaarlijks ongeveer 30 kinderen mee. Wel gaat er steeds meer leiding mee om goed om te kunnen gaan met de problematiek van deze kinderen.

In 2017 was het thema van het Willibrord-kamp 'Wat is jouw kracht?' 33 kinderen tussen de 8 en de 12 jaar en 15 begeleiders verbleven van 9 tot en met 14 juli in de Ooymanhoeve in Doetinchem. Het thema was gebaseerd op de verhalen over Simson en Delila. Elke dag stond een nieuw deel van het verhaal centraal. Het verhaal was ook verwerkt in de spellen, toneelspel en andere activiteiten. De deelnemers betaalden een kleine eigen bijdrage van 20 euro, maar soms was dat al te veel. Het kamp is financieel mogelijk gemaakt door bijdragen van de Parochiële Caritas Instelling en de Diocesane Caritas Instelling en enige andere kerkelijke en maatschappelijke fondsen. Individuele parochianen uit alle geloofsgemeenschappen droegen bij via de actie 'Sponsor een kampkind' en de collectes. Ook de M25 groep heeft dit jaar een actie georganiseerd. En verschillende bedrijven gaven een flinke korting.

Diaconie ver weg (MOV)

De prijs in deze categorie werd toegekend aan Vamos Schipluiden. Sinds 2007 gaan iedere twee jaar een groep jongeren en enkele begeleiders uit de parochiekern Schipluiden naar Brazilië om daar in het werkgebied van de Schipluidense pater Gabriël Hofstede ontwikkelingsprojecten uit te voeren. De jongeren zorgen zelf voor de financiering van deze projecten. Daartoe organiseren zij allerlei acties,

zoals: een benefietdiner, een veiling, poffertjes bakken, koffie/gebak verkopen, klaverjas- en bridgewedstrijden en kinderspelen organiseren. Dit project heeft niet alleen tot doel om ontwikkelingsprojecten te ondersteunen, maar biedt ook de gelegenheid aan jong volwassenaars om kennis te maken met de problemen van medemensen in gebieden waar het leven minder vanzelfsprekend en eenvoudig is als hier. De confrontatie is soms heftig. Wat doe je als je als jonge, welvarende Nederlandse vrouw, die op het punt staat aan een universitaire studie te beginnen, oog in oog komt te staan met een Braziliaanse leeftijdgenote die zojuist het leven heeft geschonken aan haar derde kind en die het aan alles ontbreekt? Het is een goede gewoonte, dat een half jaar na de werkvakantie van Vamos Schipluiden Braziliaanse jongeren van de groep Viva een tegenbezoek brengen aan Nederland. Zij steken hier niet de handen uit de mouwen in een diaconaal project, maar maken wel kennis met allerlei aspecten van de Nederlandse samenleving, samen met de Nederlandse jongeren. De jury waardeert dit initiatief vanwege de combinatie van fondswerving, exposure en wederkerigheid.

Diaconale kalender

Aan het eind van de bijeenkomst kregen de aanwezigen een diaconale kalender voor 2018 en 2019 mee. Op de voorpagina's met de maandkalender staan dagen vermeld, die relevant kunnen zijn voor PCI-bestuurders, werkgroepen diaconie en MOV-groepen. Daartoe behoren de data van de missionaire collectes, feestdagen van diaconale heiligen en kerkelijke gebedsdagen voor diaconale onderwerpen, zoals de Werelddag van de Armen. Op de achterpagina's staan alle zestien projecten van de Diaconieprijs 'Brood en Rozen' 2017 beschreven en worden enige van deze gebedsdagen toegelicht. Hopelijk fungeert deze kalender ook als een planningsinstrument voor nieuwe activiteiten, als gebruikers geïnspireerd worden door de zestien praktijkvoorbeelden of de aangegeven diaconale dagen.

Paus start campagne 'Share the Journey'

Hub Crijns is bestuurder Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad

"Hoop is de stuwkracht in de harten van de mensen, die vertrekken", aldus Paus Franciscus toen hij op 27 september 2017 de tweejarige Caritas campagne 'Share the Journey' rond migratie opende.

De Paus ondersteunde emotioneel de noodzaak om verbindingen te ontwikkelen tussen migranten, vluchtelingen en lokale gemeenschappen. "Hoop is ook de stuwkracht in de harten van degenen die verwelkomen, het verlangen de ander te ontmoeten, om elkaar te leren kennen, tot dialoog." Paus Franciscus waarschuwde tegen wat hij noemde "de vijanden van hoop". Volgens de Paus "houdt hoop ook de campagne 'Sharing the journey of life' gaande, want we zijn niet bang om deze reis te delen. We zijn niet bang om te hopen!"

Volgens de Paus staat de liefde, caritas, centraal in de campagne, en hij maakte een breed omarmend ontmoetingsgebaar om dat uit te drukken. Een belangrijk onderdeel van de campagne is dit ontmoetingsgebaar, met de armen wijd gespreid uitreiken naar elkaar. Er komt een oproep aan inwoners van landen die migranten ontvangen en aan migranten en vluchtelingen zelf, om foto's van dit gebaar te delen op sociale media.

Wereldwijde campagne

'Share the Journey' is een gezamenlijke campagne van 160 organisaties die deel uitmaken van het wereldwijde Caritas netwerk, waaronder het Nederlandse Cordaid. Ondersteuning is er door veel katholieke organisaties zoals Jesuit Refugee Service, Justice and Peace, Scalabrinians en de International Catholic Migration Commission, de oecumenische ACT Alliantie, door de internationale organisatie voor migratie (IOM), de VN vluchtelingenorganisatie

(UNCHR) en zijn Wereldvoedselprogramma en heel veel religieuze instituten en mensenrechtenorganisaties. Met de campagne geven de organisaties gehoor aan een oproep van de Paus voor een cultuur van ontmoeting, om harten en gedachten te openen en om onze perceptie te veranderen, aldus Bob van Dillen van Cordaid, werkzaam op het terrein van migratie en afgelopen jaar gedetacheerd bij Caritas Europa in Brussel. In veel landen heeft Caritas op allerlei plaatsen al plaatselijke initiatieven gestart om migranten en vluchtelingen te helpen, en er is een gezamenlijke lobby agenda gericht op nationale en Europese beleidsmakers. Daarnaast hebben twaalf Europese Caritas organisaties waaronder Cordaid de krachten gebundeld in een project gericht op draagvlak in politiek en samenleving voor de aanpak van grondoorzaken van gedwongen migratie en ontheemding.

Morele verplichting

De Paus motiveerde de campagne indringend. "Nu meer dan ooit is het tijd om samen op weg te gaan en uit te reiken naar elkaar. Miljoenen mensen zijn in nood, van Zuid-Soedan tot Syrië en van Afghanistan tot Centraal-Afrika. Zij ontvluchten oorlog, schendingen van mensenrechten en natuurrampen. Europa behoort tot de rijkste regio's van de wereld. Het is onderdeel van onze katholieke identiteit en onze beschaving dat we onze armen openen voor mensen die dat nodig hebben. En dat we die reis met hen delen. Het is onze morele verplichting dat we diegenen die vreselijk lijden opvangen en een plek bieden waar ze hun leven weer kunnen oppakken. Als we dat niet doen en onverschillig blijven, onmenselijken we ook onszelf. Als we niets doen, zal dat leiden tot het bankroet van onze cultuur."

Nederland

Cordaid directeur Kees Zevenbergen legt uit hoe in Nederland de campagne de komende tijd vorm zal krijgen: “We zullen publieksacties opzetten, we zullen mensen informeren en we zullen aankloppen bij beleidsmakers; om de rechten van migranten te garanderen en om iedereen die dat wil te verenigen rond het belang van wereldwijde solidariteit.”

Een belangrijk onderdeel van de campagne is het ontmoetingsgebaar, met de armen wijdgespreid uitreiken naar elkaar. Er komt een oproep aan inwoners van landen die migranten ontvangen en aan migranten en vluchtelingen zelf, om foto's van dit gebaar te delen op social media.

De totale campagne zal twee jaar duren. In eerste instantie wordt nu toegewerkt naar een internationale actieweek in juni 2018, rond de VN dag van de vluchteling op 20 juni.

Samen op weg, met jou!

Mensen kunnen online meedoen. Neem een foto van jezelf, met je armen open als een welkomsteken, en toon zo je steun voor een ontmoetingscultuur. Deel deze foto met de hashtag #sharejourney.

Vier in de parochie op 14 januari 2018 de solidariteit en de ontmoeting, ter gelegenheid van de Werelddag van de Migrant en Vluchtelingen.

Ga persoonlijk op weg met migranten in je buurt. Ter gelegenheid van de wereldwijde actieweek van juni 2018 promoten Cordaid en haar partners culturele, sportieve en culinaire ontmoetingen.

Samen op weg naar waardigheid

De visie van Caritas en Cordaid bouwt voort op de boodschap van Paus Franciscus over een wereld waarin de rechten van migranten en de ontmoetingscultuur centraal staan, kan omschreven worden met vier werkwor- den, gebaseerd op de principes van de sociale leer van de kerk:

Verwelkomen: vandaag betekent dit bovenal onze gastvrijheid tonen - migranten en vluchtelingen meer mogelijkheden bieden om veilig hun bestemming te bereiken.

Beschermen: garandeer de rechten en de waardigheid van migranten, ongeacht hun legale status.

Stimuleren: zorg ervoor dat alle migranten en vluchtelingen - evenals de gemeenschappen die ze onthalen - in staat zijn hun volle potentieel als mens kunnen vervullen.

Integreren: erken de culturele verrijking die voortkomt uit de ontmoeting met de gast. Het is rond deze vier assen dat we onze politieke aanbevelingen delen met Nederlandse, Europese en internationale beleidsmakers.

Plaatselijke activiteiten

De parochies van de Nederlandse bisdommen en de Caritas instellingen en hun werkgroepen kunnen op eigen wijze instappen in deze wereldwijde campagne door eigen activiteiten te ontwikkelen. Bekend zijn al de kerstmaaltijden tussen parochianen en vluchtelingen. Ongetwijfeld zullen die ook dit jaar weer plaatsvinden. Er zijn ook interreligieuze ontmoetingen bekend. Je kan samen bidden voor de vrede, bijvoorbeeld op de internationale Dag van gebed in januari. Vorig jaar verscheen de bisschoppelijke brief over migranten en de brochure *'Herbergzaam Nederland'* met veel voorbeelden. Elders in dit nummer van *Diakonie & Parochie* leest u over de pilot met gesprekken en bezinning rond Artikel 1 van de Grondwet tussen religiewerkers en mensen uit het AZC Sweikhuizen. Theologe Annemie Dillen motiveert op treffende wijze de pijlers waarop de verhouding tussen kerk en diaconie, asiel en samenleving rust. Het gaat om liefde, caritas, ontmoeten, verbondenheid. En de winnaar van de Diaconieprijs 'Brood en Rozen' 2017 is een internationale geloofsgemeenschap.

Pater Grasveldpenning 2017 voor Agatha Vreeling

Dick Vos is journalist bij het 'Friesch Dagblad' en Tjalling Landman is vrijwillig communicatiemedewerker bij Solidair Friesland

Zorg voor de naaste, leefbaarheid en een rechtvaardige samenleving waren de thema's tijdens de bijeenkomst van Solidair Friesland op vrijdagmiddag 13 oktober. Professor Erik Borgman en burgemeester Ferd Crone spraken er over waakzaamheid.

De zevende Pater Grasveldpenning is door burgemeester Crone van Leeuwarden, voorzitter van de jury, uitgereikt aan Agatha Vreeling uit Wons. De jury koos haar uit elf nominaties, onder wie negen individuen en twee groepen. Vreeling kreeg de diaconale penning vanwege jarenlange betrokkenheid bij diverse werkzaamheden en activiteiten op diaconaal en sociaal terrein. Ze maakt deel uit van vele werkgroepen, commissies, beleids- en werkgroepen. Onder meer van de Parochiële Caritas Instelling van de Zalige Titus Brandsma Parochie. Daarnaast is ze lid van de Commissie Diaconie Zuidwest-Friesland van het Vicariaat Fryslân-Noord-oostpolder, van de beleidsgroep van Solidair Friesland en is ze voorzitter van de cliëntenraad van de gemeenten Súdwest Fryslân en Littenseradiel.

Diaconale vrijwilliger bij uitstek

Uit het juryrapport: “Agatha heeft respect voor mens, dier en aarde en staat met beide benen op de grond. Zij heeft een open mind en is zeer praktisch ingesteld. Ze zoekt altijd naar openingen waar de gelederen zich dreigen te sluiten. Agatha is kundig, trouw en heeft altijd oog voor ‘de mensen’, de meest kwetsbaren. Zij geeft handen en voeten aan de zeven werken van barmhartigheid en maakt de katholieke sociale gedachte waar.” Vóór de officiële uitreiking van de penning door Ferd Crone werden alle genomineerden op het podium geroepen, want ook hun inzet verdiende natuurlijk alle lof en een stevig ap-

plaus. Door hun vrijwillige werkzaamheden zouden allen in feite in aanmerking komen voor de penning, maar bij de prijsuitreiking heeft de jury de opdracht er maar één te kiezen. En dat is Agatha Vreeling geworden.

Verrassing

Na de pauze kwam voorzitter Loek Punt met een verrassende wending voor alle aanwezigen. Buiten de jury, nominaties en andere officiële plichtplegingen om werd een tweede Pater Grasveldpenning 2017 uitgereikt aan Ruud Lolkema. Hij is voormalig bestuurslid en voorzitter van Solidair Friesland en lid van de beleidsgroep van Solidair Friesland en van het PCI-platform noordwest Fryslân, maar is in feite van alle markten thuis en overal inzetbaar. Van die multifunctionaliteit van Ruud Lolkema wordt dankbaar gebruik gemaakt. Een klein rekensommetje maakt duidelijk dat hij de afgelopen kwart eeuw meer dan 10.000 uur heeft gespendeerd aan vrijwilligerswerk voor en achter de schermen van Solidair Friesland (10 uur x 40 weken x 25 jaar). Voor Ruud hoefde die penning niet, maar juist dat maakt dat hij de erkenning zo verdient. In de tijd dat Ruud Lolkema bestuursvoorzitter was, stond hij onder meer aan de wieg van de Pater Grasveldpenning.

Randvoorwaarden

De bijeenkomst, die plaatsvond in Sint Nicolaasga, had als thema waakzaamheid gekregen, waarover burgemeester Crone als eerste het woord voerde. “Kerk en overheid hebben elkaar nodig waar het gaat om leefbaarheid in de samenleving. De tijd van de verzorgingsstaat is al lang voorbij, maar inmiddels ook die van marktwerking op alle terreinen”, aldus Crone. De overheid moet randvoorwaarden scheppen - wetten, regels, financiering soms - maar de uitvoering van

sommige activiteiten moet je aan het particuliere initiatief overlaten. “Wat individuen kunnen betekenen, daar kan geen overheid tegenop.”

Crone constateert dat alle religies gericht zijn op het verbeteren van de leefbaarheid van de samenleving - op zorg voor de naaste, voor de oudere, de zwakkere, de vluchteling. Hij verbaast zich er daarom over dat religies zo vaak tegenover elkaar staan en zich opsluiten achter de eigen muren. Geloof zou nooit exclusief moeten zijn, want juist openstaan voor de ander breekt de angst af en voorkomt dat waakzaamheid inzake leefbaarheid zich beperkt tot de eigen kring. Professor Erik Borgman, hoogleraar theologie aan de Universiteit Tilburg en de tweede spreker, haakte aan bij de uitspraak van CDA-leider Sybrand Buma dat het in het nieuwe regeerakkoord draait om de zorgen van de normale Nederlander. “Doodeng”, volgens Borgman. Het gaat niet aan om ervoor te waken dat onze samenleving beschermd blijft tegen wat niet normaal is. “Een dergelijk akkoord - waaronder nota bene twee christelijke partijen hun handtekening gezet hebben - sluit iedereen uit die in bijzondere omstandigheden verkeert, terwijl we het juist van hen moeten hebben. Wat we nodig hebben, krijgen we aangereikt door mensen van wie we het niet verwachten. In hen moeten we het beeld van God zien.” Paus Franciscus mag daarin als ons grote voorbeeld gelden, stelt Borgman. We moeten opkomen voor mensen in problemen, maar dat heeft ook iets gevaarlijks. “Voor je het weet ga je mensen beoordelen op wat ze níet hebben - geen geld, geen huis of geen werk. We moeten juist proberen mensen zó te helpen dat ze vervolgens zelf hun bijdrage kunnen leveren aan de samenleving. En wat die bijdrage is, dat weten we niet van tevoren. Wij hebben ook het recht niet om voor anderen te bepalen hoe zij hun bijdrage aan onze samenleving dienen te leveren.” We moeten ophouden te denken dat we kunnen bepalen wat er hier allemaal gebeurt en dat we dat zelf exact kunnen regisseren, betoogde Borgman. “Waakzaam-

heid zit ’m vooral in oplettendheid inzake wat zich aandient, wat ons overkomt en wat ons toevalt.”

Pater Grasveldpenning

De Pater Grasveldpenning gaat uit van Solidair Friesland, het Katholiek Steunpunt Maatschappelijk Activeringswerk. Met de penning worden diaconale activiteiten onder de aandacht gebracht: activiteiten ten dienste van de kwetsbare medemens en van een sociale en rechtvaardige samenleving. Deze mogen anderen een voorbeeld zijn en een bron van inspiratie. Daarnaast wordt met de uitreiking beoogd de achterliggende problematiek onder de aandacht te brengen van bestuurders, beleidsmakers, politici, fondsen en bedrijven.

De Pater Grasveldpenning is in 2002 ingesteld als gebaar naar Pater Carl Grasveld (1926-2012), die zich als bestuurslid van Solidair Friesland jarenlang sterk maakte voor diverse sociale en diaconale projecten. Deze zevende editie van de Pater Grasveldpenning had als thema ‘waakzaamheid’, mede met het volgende gedicht als inspiratiebron.

Waakzaam

Laat ons waakzaam zijn
zodat we oog hebben voor wat er gebeurt
en niet wegdromen in onverschilligheid.

Laat ons waakzaam zijn
zodat niemand verdwijnt
tussen de plooiën van het drukke leven.

Laat ons waakzaam zijn
zodat we daadwerkelijk aanwezig zijn
waar mensen ons nodig hebben.

Laat ons waakzaam zodat we het verschil
kunnen maken
voor mensen zonder uitweg.

Laat ons waakzaam zijn.

(auteur onbekend)

“Een wens kan heel eenvoudig zijn”

Stichting Wens in beweging

Hub Vossen is aalmoezenier Sociale Werken Bisdom Roermond

Wensen vervullen van mensen die ernstig ziek zijn. Dat is het doel van de Stichting Wens in Beweging. Dit jaar gaan naar verwachting meer dan honderd van deze wensen in vervulling.

“Een wens hoeft helemaal niet ingewikkeld te zijn,” vertelt voorzitter Huub Gubbels. “Natuurlijk is het mooi om een compleet dagje uit te organiseren, maar gewoon een frietje gaan eten op de markt kan ook heel veel voor iemand betekenen.”

Een wensambulance

Huub Gubbels, voormalig hoofd ambulancezorg Zuid-Limburg en ambulanceverpleegkundige, weet wat het vervullen van een laatste wens betekent. Nog even langs huis rijden bijvoorbeeld op weg van het ziekenhuis naar het Hospice. “Daar kun je mensen zielsgelukkig mee maken. Binnen het reguliere ambulancevervoer is er vaak geen tijd voor dit soort verzoeken van patiënten.” Daarom begon hij na zijn pensionering samen met

toenmalige collega van Noord- en Midden-Limburg Leon Triepels in 2013 met de Wens-ambulance Stichting Wens in Beweging. “We konden een ambulance krijgen die financieel was afgeschreven. Het vinden van vrijwilligers was ook niet zo moeilijk. Veel (oud-)collega’s waren graag bereid om mee te doen. Dat zijn allemaal mensen met zorg in het bloed.” De stichting moest in het begin nog wat bekendheid krijgen. “We zijn begonnen in september 2013 en tot het einde van het jaar kwamen er acht wensen binnen. De jaren daarna kregen we meer en meer bekendheid en nam het aantal vervulde wensen gestaag toe. Dit jaar zijn er in de eerste drie maanden van het jaar al meer dan 25 ritten gemaakt. In het begin dachten mensen dat een wens heel bijzonder moest zijn, maar dat is niet zo. Ook een eenvoudige wens vervullen we graag.”

120 vrijwilligers

Inmiddels heeft de Stichting Wens in beweging 120 vrijwilligers en de beschikking over twee ambulances. “Eén voor volwassenen

en één speciaal ingericht voor kinderen, die heet ‘Wensje in beweging’. Beide ambulances hebben een eigen ambassadeur. André Rieu is dat voor de volwassenen en Toos Toverhoed van Attractiepark Toverland voor de kinderen. Op iedere rit

Het gebruik van de kinderambulance is echt aangrijpend

[Fotograaf: Huub Gubbels]

gaat naast de chauffeur een kundige zorgverlener mee. In beide ambulances is plaats voor meereizende familieleden. Voor hen is zo'n rit ook heel belangrijk." De vrijwilligers zijn meestal meerdere keren per jaar 'aan de beurt' voor een wensrit. Elk jaar is er ook een vrijwilligersdag. "We vertellen dan het een en ander over de ontwikkelingen binnen de stichting en daarna doen we samen wat ludieks." Naast 'zorgvrijwilligers' heeft de stichting ook algemene vrijwilligers. "Ons promotieteam is daar een mooi voorbeeld van. Dat zijn de mensen die vrijwel wekelijks ergens present zijn om de stichting te promoten."

Van grote betekenis

Het vervullen van laatste wensen is van grote betekenis voor de wensvrager, en ook voor de naasten en soms ook voor de plaatselijke gemeenschap. Huub Gubbels geeft daar een mooi voorbeeld van. "Dit jaar zijn we met carnaval in Partij-Wittem met een 'oud'-lid van de Raad van Elf naar de Lempkesoptocht van CV de Ülke gaan kijken. Dat was een prachtige gebeurtenis. De Prins en de Prinses kwamen speciaal van de praalwagen af om de ernstig zieke man te begroeten en dat gold ook voor de leden van de Jeugdraad. Het hele dorp was uitgelopen om hem een hart onder de riem te steken. Het werd een optocht om nooit te vergeten. In de nacht na de optocht is deze man overleden. Ik weet bijna zeker dat hij gelukkig is gestorven." Het raakt Huub Gubbels nog zienderogen als hij erover vertelt. Het is dan ook bijzonder werk dat de stichting doet. "Voor onze vrijwilligers is het heel fijn om van betekenis te kunnen zijn zonder de hectiek die ze vaak van hun werk gewend zijn. Ze kunnen in alle rust aandacht besteden aan de wensvrager en zijn of haar naasten. Ze komen vaak op mooie plaatsen waar ze met open armen worden ontvangen. Ook dat is heel speciaal."

Middelen

Over donateurs heeft de stichting niet te klagen. "Donaties komen uit alle hoeken van de samenleving. Ons werk spreekt mensen aan.

Veel ondernemers weten ons te vinden, en bijvoorbeeld mensen die een bedrijfsjubileum hebben. We worden ook regelmatig vernoemd in overlijdensadvertenties en vaak zetten mensen bij een uitvaart van iemand voor wie we een wens hebben vervuld collectebussen neer. De Kiwanis van Maasduinen organiseren elk jaar een loop voor het goede doel en wij zijn voor hen een vast doel. Zij leveren ook beertjes voor de kinderen die meegaan met de wensambulance. Gelukkig wordt de kinderambulance niet zo heel vaak gebruikt, want dat is echt aangrijpend hoor."

Als iemand een wens heeft kan deze snel worden geregeld. "Iedereen kan een wens aanmelden. Dat kan telefonisch of via het invullen van het wensenformulier op onze website. Daarna volgt een intake om in beeld te krijgen wat de wens inhoudt. Dan worden ook afspraken gemaakt met de wensvragers. Vervolgens kijken we welke kwalificaties de zorgverlener moet hebben die meegaat en wordt de wens uitgezet naar de vrijwilligers. Over het algemeen duurt het niet lang voordat een wens kan worden ingevuld."

Verbondenheid

De stichting Wens in beweging zoekt vaak verbinding met zorginstellingen en hospices. "We kijken daarbij steeds wat we voor elkaar kunnen betekenen. Daarnaast brengt eigenlijk elke wens verbinding tot stand. Tussen de wensvrager en de vrijwilligers die meegaan, verbinding met de mensen op de plekken waar we komen, en tussen de wensvrager en zijn of haar naasten. Het vervullen van een laatste wens helpt vaak bij de verwerking van het verdriet als iemand is overleden. We hebben daarna nog contact met nabestaanden." Op de kaart van Limburg staan veel plaatsen waar de wensambulance allemaal is geweest. "Je ziet een heel mooi netwerk, verspreid over heel Limburg en ook ver daarbuiten, want wensritten beperken zich lang niet altijd tot Limburg. Pas geleden zijn we met een mevrouw naar Callantsoog geweest. Ze wilde daar nog een keer genieten van een kop koffie met gebak."

Stichting Wens in beweging is een van de diaconale en sociale initiatieven die meegedaan hebben naar de Dr. Poels Prijs 2017. Alle initiatieven zijn met hun verhaal terecht gekomen in de brochure 'De kracht van verbondenheid'.

"Kijk er eens anders naar"

Artikel 1 van de Grondwet

Mariëlle Beusmans is Aalmoezenier Sociale Werken Bisdom Roermond

Aan alles is gedacht. Slaapplekken zijn geregeld, keukens waar bewoners kunnen koken, ruimtes waar les wordt gegeven, een kleuterklas, gezondheidspost en nog veel meer. Waar mensen terecht kunnen met levensvragen en zingevingsvragen is echter niet helder.

Vanuit 'de kerk' kom je in het AZC alleen binnen als je op bezoek gaat bij een bewoner. Een enkele keer raak je dan ook met andere bewoners in gesprek. Sommige AZC bewoners hebben zelf hun weg gevonden naar een kerk of moskee. Maar je kunt zoveel meer betekenen voor mensen.

Samenwerken rond levensvragen

Leden van het interreligieus overleg zijn met COA medewerkers in gesprek gegaan op welke wijze samengewerkt kan worden op het vlak van zingeving en levensvragen. Vlak voor kerstmis 2016 vond een overleg plaats in AZC Sweikhuizen (Limburg) om te verkennen hoe artikel 1 van de grondwet bespreekbaar te maken. Hier zag het COA ruimte waarin kerken, moskee, synagoge een rol zouden kunnen spelen. In artikel 1 staat dat discriminatie we-

gens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, niet is toegestaan. COA stelde voor om op twee locaties - Sweikhuizen en Azelo in Overijssel - een pilot project op te zetten om artikel 1 met een groep AZC bewoners te bespreken. Voorwaarde is dat de aanpak uitgaat van een interreligieuze samenwerking. Tijdens dat overleg vlak voor kerstmis, bleek al snel dat iedereen ideeën had hoe zo'n training eruit zou kunnen zien. Wil je vooral aan kennisoverdracht doen of steek je meer in op bewustwording, geef je les of ga je met elkaar in gesprek, verstrek je informatie op papier of ga je op een interactieve manier aan de slag met rollenspellen? Omdat het een pilot is werd besloten dat de mensen rond Sweikhuizen en Azelo ieder op hun eigen manier aan de slag gaan en dat we tussentijds ervaringen uitwisselen.

Interactieve trainingen

Voordat ik als aalmoezenier in het bisdom Roermond kwam werken had ik vele jaren in Tanzania gewerkt als sociaal pastoraal opbouwwerker. De interactieve trainingen die ons ontwikkelingsteam in de dorpen organiseerden waren altijd succesvol. De verschillende werkmethoden prikkelden om ook moeilijke kwesties te bespreken. Het inspirerende en boeiende was dat mensen samen naar oplossingen gingen zoeken en van elkaar leerden.

De groep deelnemers bij het bezoek aan de moskee in aanbouw laten zich de versnaperingen goed smaken

[Fotograaf: Mariëlle Beusmans]

Het leek na overleg een uitdaging die methode te gebruiken om artikel 1 met AZC bewoners te bespreken.

Aan het werk met de mensen

De grootste groep bewoners van AZC Sweikhuizen zijn afkomstig uit het Midden Oosten. Zij kregen een brief waarin zij uitgenodigd werden om deel te nemen aan dit onderdeel van de inburgering. De eerste bijeenkomst is op 8 maart 2017. De zolderruimte waar de training gehouden wordt is lang en smal. Tafels staan in het midden en daarom heen stoelen. Niet de meest praktische opstelling. Iedereen vindt het spannend. Voor ons trainers (vanuit moskee, synagoge en kerk) omdat niet iedereen bekend is met de methode. Spanning is het ook voor de medewerkers van COA, de tolk (Arabisch - Nederlands) en natuurlijk de mensen voor wie de training bedoeld is.

Als iedereen een bekertje koffie of thee heeft beginnen we met de kennismaking. Mensen moeten in beweging komen en gaan staan bij het antwoord op de vraag. Bijv. de vraag: 'wat is jouw religie' heeft de mogelijkheden 'moslim', 'christen', 'ander' of 'geen'. En zo krijgen we via verschillende vragen een beeld, hoe lang ze in het AZC wonen; met wie ze hier zijn; welke taal ze spreken.

In gesprek over Artikel 1 van de grondwet

Door deze speelse opening zie je de mensen ontspannen en dan kunnen we een begin maken met waarom we hier samen zijn. De powerpoint met vele plaatjes helpt om in korte bewoordingen uit te leggen dat het over artikel 1 gaat. Al snel ontstaat er een gesprek dat zij ook bekend zijn met de grondwet in hun land van herkomst en wat dat voor hen betekent.

In artikel 1 wordt uitgegaan van respect. Op een flap over wordt met grote letters 'respect' geschreven. Op gele post-it plakkers schrijven ze in tweetallen op wat respect voor hen betekent. Om de beurt lezen ze voor wat ze opgeschreven hebben. En dat willen ze staan de voor de groep doen. Ze willen gezien en gehoord worden. De middag vliegt om en de gesprekken die samen gevoerd worden over respect en beeldvorming hebben allemaal te

maken met artikel 1. De COA medewerkers zijn onder de indruk hoe de mensen met elkaar spraken en er naar elkaar geluisterd werd. Meestal maken zij de bewoners op een heel andere manier mee. Nu hadden ze veel gehoord waar ze geen weet van hadden.

Nieuwe groep deelnemers

De deelnemers aan de tweede bijeenkomst blijkt een heel nieuwe groep te zijn. Dat is jammer. Deze keer hebben ze een klein rollenspel gespeeld over een situatie die ze zelf hebben meegemaakt - positief of negatief - en te maken heeft met artikel 1. Ook nu weer heel diverse ervaringen en boeiende groeps gesprekken. Het tweede deel van de middag gaat over de betekenis van religie in je leven. Met gekleurde kaartjes met daarop het woord identiteit, leidraad, cultuur, uitdaging of niet relevant kunnen ze in kleine groepjes een prioriteiten lijstje maken. Iedereen geeft aan dat religie een belangrijk rol heeft in zijn/haar leven. Een mooie opstap om te vertellen dat de laatste bijeenkomst een bezoek aan de kerk en moskee zal zijn. Iedereen wil mee.

Op bezoek bij kerk en moskee

Bij de kerk werden we hartelijk opgevangen door enkele vrijwilligers. Zij legden uit wat er rond het altaar gebeurt, lieten zien waar kinderen gedoopt worden etc. Opeens kwam er de vraag 'is hier nergens een Maria beeld waar kaarsjes branden?'. Met z'n allen lopen we naar het kleine halletje van deze moderne kerk waar een modern Maria beeld staat en een kaarsenbak. De kinderen worden uitgenodigd om een kaarsje aan te steken. Maar een voor een komen ook de volwassenen naar voren en allemaal willen ze een kaars aansteken. Op één familie na, zijn allen moslims. Een mooi voorbeeld van interreligieuze dialoog. Op loopafstand ligt de - in aanbouw zijnde - moskee in het grote wijkcentrum. Ook hier een gastvrij onthaal, uitleg en nog meer limonade en koekjes. Het was een inspirerende en gezellige afsluiting van het pilot project rond artikel 1.

www.pausfranciscusgroepen.nl

Speelruimte voor kinderen

Ria van Nistelrooij is maatschappelijk activeringswerker-onderzoeker bij Stichting De Vonk

In 2013 is op eigen initiatief van De Vonk gestart met een driejarig onderzoek naar de effecten van armoede op kinderen. Het onderzoek is uitgevoerd van 2014 tot 2016.

Het betreft een kwalitatief driejarig onderzoek naar de participatie van kinderen in veertien gezinnen met een laag besteedbaar inkomen. Het onderzoek is uitgevoerd door Ria van Nistelrooij. Doel van het onderzoek was inzicht te krijgen in de mate en de ontwikkeling van de participatie van de kinderen in deze gezinnen. Hierbij is participatie breed gedefinieerd. Het gaat om het kunnen voorzien in de basisbehoeften, het gebruik kunnen maken van grondrechten en maatschappelijke participatie. Hoe doen ouders het met het beperkte budget? Hoe kunnen zij de uitgaven voor hun kinderen doen? Wat is helpend, wat belemmert hen? Wat zijn mogelijk andere factoren die meespelen?

Kwalitatief onderzoek

Het is kwalitatief onderzoek, dat wil zeggen met een beperkt aantal gezinnen, niet grootschalig en cijfermatig, maar kijkend naar patronen, mechanismen op microniveau. Hierbij

gaat het om de betekenisgeving van de ouders en kinderen zelf. Zowel in het basisrapport als in de publieksversie zijn uitgebreide casuïstiek, praktijkvoorbeelden van de gezinnen, van de kinderen opgenomen om recht te doen aan de complexiteit en de diversiteit. Al lezend wordt iedereen een beetje onderzoeker. Het jaar 2016 was het derde jaar van onderzoek en inmiddels is het onderzoek afgerond. De resultaten zijn gepresenteerd op 31 mei 2017 in aanwezigheid van staatssecretaris Klijnsma van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Zo'n 125 mensen waren aanwezig. Het was een gevarieerd publiek bestaande uit beleidsmedewerkers, vrijwilligers, sociaal werkers, bestuursleden, medewerkers van de GGD, politici en andere geïnteresseerden. Zij gingen na de centrale inleidingen actief aan de slag in één van de drie workshops.

Enkele resultaten uit het onderzoek

De onzekerheid en stress die het hebben van schulden geeft, heeft een grote invloed op de kinderen. Ze maken zich zorgen of er nog wel geld voor boodschappen is.

Bij de 0-meting in 2014 was er geen enkele ouder die volmondig 'ja' antwoordde op de vraag of men voldoende geld had om de bestedingen voor de kinderen te kunnen doen. In 2016 had nog steeds de helft van de ouders niet voldoende geld voor de kinderen.

Ria van Nistelrooij presenteert de resultaten van het onderzoek 'Speelruimte'

[Fotograaf: Ellie Eijvogels]

Deelname van de kinderen aan activiteiten op school, lidmaatschap van een sportclub of vereniging, soms een dagje uit, lukt alleen waar ouders gebruik kunnen maken van de fondsen zoals Stichting Leergeld en de participatievoorzieningen van de gemeente. Kindgericht armoedebelief staat nog in de kinderschoenen. Het gemeentelijk beleid voor kinderen is nog te eenzijdig alleen gericht op meedoen met sport, vereniging en school en te weinig op het voorkomen van materiële deprivatie.

Veertien gezinnen

Veertien gezinnen met een laag besteedbaar inkomen hebben meegedaan, gezinnen met kinderen en jongeren in alle leeftijden, van 0 tot 27 jaar. Er is geen leeftijdsgrens tot kinderen en jongeren tot 18 jaar. Er wonen vaak nog oudere kinderen thuis. De helft van de gezinnen is van niet westerse afkomst. Je ziet dat als het om participatie gaat, ook subcultuur een rol speelt. Het gaat om gezinnen met een uitkering vanuit de Participatiewet, Wa Jong of WW, of werkend, met en WSW baan, een eigen bedrijf of in loondienst. Het zijn verder negen eenoudergezinnen en vijf tweeoudergezinnen. De gezinnen wonen in Oss,

Rotterdam, Helmond, Tilburg en Bernheze, omdat het gemeentelijk beleid ook verschillend is. De werving is niet gemakkelijk. We vonden de gezinnen via intermediairs die het vertrouwen hadden van de gezinnen. Het onderzoek is uitgevoerd van 2014 tot 2016. Er zijn drie onderzoeksmomenten geweest, met uitgebreide interviews met de ouders en met de kinderen die wilden, eenmalig.

Besteedbaar inkomen

Wat meteen opviel en ook zorgelijk was, dat in 2014 op één na alle gezinnen schulden hebben. Dat varieerde van een kleine schuld, een lening bijvoorbeeld tot grote onoverzichtelijke schulden. Liefst 55.000 euro bleek later. Je moet nagaan dat de meerderheid van deze gezinnen al langer dan vijf jaar in de armoede zit. Vaak gaat het bij grotere schulden om oude schulden, soms uit een vorige relatie, huur, energie, zorgverzekering, een periode van PGB waarin het overzicht zoek was, een studieschuld. Teveel ontvangen kinderopvangtoeslag was opvallend vaak het begin van een grotere schuld. In één gezin ging het om een hypotheekschuld van 120.000 euro. Dit gezin zat in een moeizaam WSNP traject. In één gezin zat men al vijf jaar op schuld-

hulpverlening te wachten. In één gezin was de alleenstaande ouder met twee kinderen waar ze de zorg voor had, waarvan één met een meervoudige handicap, in haar eentje een schuld af aan het lossen van 12.000 euro. Ze maakte met elke schuldeiser apart afspraken en hield zich er heel strak aan. Ze leefde van 40 euro per week

Crisis?

Vijf gezinnen zaten in 2014 op de rand van een crisis. Dat ging in enkele gevallen ook nog gepaard met onveilige situaties door vechtscheidingen. Eén gezin was acht maanden, deels in de winter, afgesloten geweest van elektriciteit. Dit leidde tot schoolverzuim en bezorgdheid bij de kinderen. Soms is er geen geld. Eén alleenstaande ouder met vier oudere kinderen vertelde hoe ze soms al 's morgens vroeg naar de pinautomaat ging om te kijken of er geld op stond om de beslagleggingen voor te zijn. Zoveel beslagen, geen enkel overzicht meer. Dat heeft een grote invloed op de kinderen. Er is vooral veel onzekerheid. Dat geeft ook onzekerheid en zorgen bij de kinderen. Is er nog wel geld voor eten, zorgen om een jonger broertje. We moeten naar school, we moeten geld hebben voor de bus! In 2015 of 2016 kregen drie gezinnen beschermingsbewind. Dat gaf hen rust, stabiliteit een vast leefgeld. Eén ouder zei: "Ik voel me rijk met 50 euro in de week!". In een ander gezin werd steeds duidelijker dat de bewindvoerder onbetrouwbaar was. Hij maakte de vaste lasten niet over, deed niks aan de schulden.

Besteedbaar inkomen

Het is krap, financieel héél krap in de gezinnen. De gezinnen zijn 65-70% van het inkomen kwijt aan vaste lasten en dan gaat het alleen nog om de gewone vaste lasten. De gezinnen hadden in 2014 gemiddeld 55 euro per week voor boodschappen. In 2015 was dit 66 euro, in 2016 was het 72 euro. Dat is voor de boodschappen, maar ook voor fruit, een sapje voor school, een ijsje, een zalfje, een eigen bijdrage, calamiteiten. In 2014 kunnen acht gezinnen niet rondkomen. In 2016 zijn dit nog steeds acht gezinnen, deels weer andere. Daaraan kun je zien dat het fluctueert. Ruim de helft van de gezinnen moet nood-

zakelijk gebruik maken van een voedselbank of andere voedselsteun en vaak ook van een kledingbank. Ze kunnen dat niet altijd en sommigen wilden het ook niet. Er is een kern van 8-10 gezinnen die niet uit het beperkte kader van krapte, schulden en onzekerheid komt.

Materiële deprivatie

Er is deprivatie, er zijn tekorten op allerlei terreinen: niet voldoende geld voor eten, voor een fiets, computer, dagje uit, vakantie, geen gezonde maaltijd kunnen bereiden, niet genoeg fruit, melk, vlees hebben. Geen goede meubels om op te zitten, bijv. geen tafel om van te eten of geen fatsoenlijke bank. Geen goede winterjas, niet biologisch kunnen eten, geen auto hebben, niet op familiebezoek kunnen.

Bestedingen voor de kinderen

Ouders worden soms klem gezet door kosten voor gezondheid. Het kan gaan om crèmes of zalfjes die niet vergoed worden, de huisapotheek, bepaalde medicijnen bijv. voor ADHD. Kinderen zijn in principe meeverzekerd met hun ouders. Toch kan het voorkomen dat kosten van een tandarts direct voldaan moeten worden. Kosten voor een dieet. Soms werd dit nergens vergoed. Met kleding is het manoeuvreren, tussen het geld dat beschikbaar is, de noodzaak nu nieuwe schoen en of een winterjas te moeten hebben en het aanbod van nieuwe of tweedehands. Nu is er aanbieding, maar nu is er geen geld. Ouders kleden vaak hun kinderen om de beurt. Soms lopen kinderen door op kapotte of te kleine schoenen. Eén moeder kocht goedkope schoenen tot ze het geld had om schoenen met kwaliteit te kopen. Ze moeten zaken weer rechtekken, rekeningen of reparaties met de kinderbijslag of het vakantiegeld. In een gezin waar het te krap is gaat de hele boekhouding schuiven. Armoede is vooral ook een beheerprobleem! Op de vraag 'Vindt u dat u voldoende geld hebt om de bestedingen voor uw kinderen te kunnen doen?' antwoordde in 2014 geen enkele ouder volmondig met 'ja'. Het was altijd

Aanbieding van het onderzoek Speelruimte aan staatssecretaris Klijnsma

[Fotograaf: Ellie Eijvogels]

met voorwaarden, met mitsen. Als ik maar.. etc. Niet zomaar, je hebt niet de zekerheid, omdat ik gezonde kinderen heb, het moet wel, omdat ik hulp heb, ik koop niets voor mezelf, ik zou meer willen geven, het mag ruimer, ik hoop dat ze geen buitenbeentjes worden. In 2015 en 2016 is het in enkele gezinnen een beetje ruimer geworden. Daar wordt nu met 'ja' geantwoord.

Sociale participatie

Er is ook sprake van sociale deprivatie, tekorten op sociaal terrein. Er wordt door de helft van de kinderen wel geparticipeerd in clubs en verenigingen, maar dat kan alleen dank zij Stichting Leergeld en de participatiefondsen van de gemeente, zoals in Tilburg de Meedoenregeling. In 2016 zie je dat een aantal kinderen toch geen lid meer zijn. Het is moeilijk daar een vinger achter te krijgen. Het lukt eigenlijk alleen in de gezinnen waar een sterke focus ligt op het meedoen met sport en verenigingen. Het betekent nog niet dat er geen uitsluiting is. Dat zou goed gemonitord moeten worden. Kunnen ze echt aan alles meedoen. Haken ze niet te snel af? Ook subcultuur en ambitie spelen daarin mee. De ouder moet het bovendien ook georganiseerd krijgen. Het uitstellen, nog niet weten. Te moe om voorzieningen aan te vragen. Goede afstemming is belangrijk!

School

Ook schoolkosten kunnen in deze gezinnen niet voldaan worden zonder gebruik te maken van een fonds. Sommige betalen het niet of een intermediair regelt iets met school. De situatie is in deze gezinnen rond schoolkosten schrijnender geworden in vergelijking met eerder onderzoek. De gezinnen kunnen ook die school niet meer bekostigen. Een heikel punt is de verplichte laptop of iPad voor het VO en MBO die soms ook mee naar school moet. Dan vraag je veel van ouders. Ouders klagen over buitenproportioneel hoge bedragen voor bijv. een speciale pen op het VO die je in een speciale winkel moet kopen. Gekke eisen in de tijd van carnaval, zoals een pyjamadag, waarvoor je speciaal een pyjama moet kopen: dat is twee dagen eten. Een gekke hoedendag of een lampionnenoptocht

kan ouders voor het blok zetten. School zou daarin meer mee moeten denken.

Ontwikkeling

Het lukt weinig gezinnen duurzaam uit te stromen. Eén gezin weet in die drie jaar aan de armoede te ontsnappen. Het gezin heeft een eigen bedrijf en door inkomsten van zowel de man, de vrouw en van twee nog schoolgaande kinderen komen zij in 2016 net boven de armoedegrens uit. Drie gezinnen krijgen iets meer ruimte doordat er schulden afgelost zijn en ze heel strak budgetteren, niks voor zichzelf kopen en creatief proberen te zijn. In één gezin dat net uit de WSNP was, kreeg de man weer een baan. Hier waren nog steeds veel schulden. De meerderheid van de gezinnen komt niet boven die kraptegrens uit. Er zijn psychische belemmeringen, belemmeringen qua opleiding of vanuit het verleden, kinderen met extra zorg. Soms is er minder werk door bezuinigingen bijvoorbeeld voor helpenden.

Aanbevelingen

Uit het onderzoek komen veel aanbevelingen voort. Hieronder de belangrijkste:

- Sociale wijkteams, voorzien met een eigen budget, die signaleren en crises voorkomen.
- Kindgericht armoedebeleid ontwikkelen: totaalvisie, één loket voor sociale participatie, ruimhartig verstrekken, meedoen monitoren.
- Coping strategieën van ouders ondersteunen.
- Duidelijke informatie over gevolgen van bijbaan, werk, 18 jaar worden en studiefinanciering voor thuiswonende jongeren.

De publieksversie van het onderzoek 'Speelruimte' is een toegankelijke brochure van 40 pagina's met korte citaten en voorbeelden. Kosten €7,50 exclusief portokosten. Het basisrapport 'Speelruimte' van 135 pagina's is alleen te bestellen in combinatie met een workshop of lezing. Hierin staan veel praktijkverhalen van de gezinnen en kinderen en is het theoretisch model uitgewerkt. Kosten €25,- exclusief porto www.stichtingdevonk.nl

Twee handreikingen kerken en armoede- bestrijding

Peter de Bie is medewerker Knooppunt Kerken en Armoede

Het Knooppunt Kerken en Armoede bundelt initiatieven vanuit kerken rond armoedebestrijding. De diaconale inzet van kerken is groot. Er gebeurt lokaal duizendvoudig. En toch zijn er veel vragen: wie is arm, waarom armoede, wat kunnen we doen, wanneer, met wie, hoe dan, voor hoe lang, wat mag het kosten, welk effect hebben we? Rond die vragen zijn er nu twee handreikingen gemaakt.

Samen tegen armoede Praktische handreiking voor kerken

Het Knooppunt Kerken en Armoede constateerde vanuit plaatselijke diaconale organisaties een behoefte om alle aspecten die bij diaconale inzet rond armoedebestrijding aan bod kunnen komen 'op een rij te zetten'. Mede met behulp van de rijke ervaring, kennis en inzet van diezelfde plaatselijke vrijwilligers, probeert de handreiking 'Samen tegen armoede' in die behoefte te voorzien. Zowel voor 'beginners' als 'gevorderden' vormt de publicatie een bron van tips, suggesties voor aanpak en een 'checklist' voor diaconale inzet tegen armoede in Nederland.

'Samen tegen armoede' telt 40 pagina's en kost € 5,- (incl. portokosten). Bestellen via: webwinkel.pkn.nl/kerk-in-actie > zoeken op: Samen tegen armoede diaconaalsteunpunt.nl/winkel/samen-tegen-armoede
De brochure is ook te downloaden als pdf-document: www.knooppuntkerkenenarmoede.nl/wp-content/uploads/samen-tegen-armoede-web.pdf

Gemeenteraadsverkiezingen 2018 Handreiking voor kerken

Op 21 maart 2018 vinden de volgende gemeenteraadsverkiezingen plaats. Voor plaatselijke kerken en hun diaconale organisaties biedt dat gelegenheid om armoede in Nederland op de politieke en maatschappelijke agenda te zetten. Beleid in het sociaal domein wordt steeds meer gemaakt en uitgevoerd op gemeentelijk niveau. Plaatselijke kerken komen in de praktijk veel knelpunten tegen die ze niet zelf op kunnen lossen. Er zijn dus veranderingen in het gemeentelijk armoedebeleid nodig. Het Knooppunt Kerken en Armoede heeft een handreiking samengesteld met tips en suggesties om diaconale organisaties te ondersteunen bij beleidsbeïnvloeding, in het bijzonder gericht op de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2018. In het document staan suggesties voor activiteiten die ontplooid kunnen worden, en er worden inhoudelijke aandachtspunten aangereikt die naar voren kunnen worden gebracht bij die activiteiten.

De handreiking is te downloaden: www.knooppuntkerkenenarmoede.nl/wp-content/uploads/gemeenteraadsverkiezingen-2018.pdf

Hervormde Diaconie Den Haag bestaat bijna 450 jaar

Jan Maasen is medewerker Diaconie en Missiesecretaris Bisdom Rotterdam

Deze zomer verscheen de geschiedenis van de hervormde diaconie in Den Haag van Jurjen Vis. Officieel startte de hervormde gemeente in Den Haag in de zomer van 1572 en toen zijn ook de eerste diakenen benoemd, maar van hen is weinig bekend.

De hervormde diaconie begon haar werkzaamheden niet vanaf nul. Ook voor 1572 was er kerkelijke armenzorg in Den Haag. Vandaar de ondertitel van het boek: *'Vijf eeuwen armenzorg in Den Haag'*.

Voorgeschiedenis

Al voor 1300 heeft Den Haag Heilige Geestmeesters gehad. Zij bedeedden armen, die in huisjes of kamertjes woonden, hen door deze Heilige Geestmeesters toegewezen. Daarnaast waren er hofjes, provenhuizen en gasthuizen, speciaal voor armen. En er was een categorie armen, die gewoon thuis woonde. Deze laatste groep werd geholpen door de Huiszittenmeesters. Zowel de Heilige Geestmeesters als de Huiszittenmeesters waren veelal gezeten burgers, die door de burgerlijke overheid waren benoemd. Inkomsten kwamen uit collecten in de kerk en langs de huizen, uit legaten en uit vermogen. Het was een stevige taak om Heilige Geestmeester of Huiszittenmeester te zijn. In 1483 waren er 2.200 heilige geestarmen op een bevolking van 5.000 mensen.

Diakenen

Toen in 1572 de protestanten de macht overnamen in Den Haag, bouwden zij bij de inrichting van de kerk voort op besluiten van de synode van Emden. Daarbij speel-

den de opvattingen van Bucer en Calvijn over het diakenambt een belangrijke rol. De oudste kerkorde van Den Haag dateert pas uit 1617, maar grijpt bijna letterlijk terug op Emden. Daarin krijgen de diakenen drie taken toegewezen: ten eerste het naarstelijk verzamelen van aalmoezen; als tweede het getrouwelijk uitdelen van aalmoezen aan de nooddruftigen; en ten derde het voorkomen van misbruik van aalmoezen.

Deze aalmoezen werden ingezameld in de ochtend- of middagdienst of na het avondmaal. Het rondgaan met zakjes in de kerk was een nieuw fenomeen. Voordien werd er ook wel gecollecteerd in de kerk, maar was de bijdrage vooral uit vrije wil. De collecten van de Heilige Geestmeesters en de Huiszittenmeesters vonden buiten plaats.

Dubbele opdracht

De diakenen hielpen niet alleen de arme lidmaten van het eigen kerkgenootschap. In 1575 hief de Staten van Holland de Huiszittenmeesters op en wees de zorg voor de thuiswonende armen toe aan de diakenen "als successoren van den armen huiszitten". Daarvoor kreeg men de rente-inkomsten van het oude kapitaal van de Huiszittenmeesters en mocht men enkele keren per jaar een openschaalcollecte langs de huizen houden. Dat collecteren gebeurde in duo's: een diaken en een door de overheid aangewezen burger.

Gedurende de zeventiende eeuw heeft de diaconie zowel de eigen lidmaten ondersteund als, veel kariger, niet-lidmaten en niet-hervormden. Den Haag kende meer bedelaars dan andere steden vanwege het ontbreken

van stadsmuren en -poorten. Regelmatig wendde de diaconie zich tot de magistraat en de hoge regeringscolleges om financiële steun. Soms kwam die er, vaak ook niet of men kreeg toestemming voor een extra collecte. Vanaf het eind van de zeventiende eeuw nemen de geluiden toe om de hulp aan 'papisten' te verminderen, of zelfs te staken. Dat gebeurde soms tijdelijk.

Vanaf 1768 hebben de hervormde diaconie en de stedelijke overheid onderhandeld om tot een definitieve scheiding van diaconiearmen en thuiswonende armen te komen. Dat heeft tot een regeling geleid, waarbij een aantal buitenarmen werden geplaatst in het diaconiehuis.

Weeshuis en diaconale nieuwbouw

In de jaren 1654-1656 heerste er een pestepidemie in Holland. Dat leidde tot een toevloed van bedelaars en een groot aantal weeskinderen. Weeskinderen werden tot dan vooral uitbesteed in gezinnen. Om op de kosten te besparen kocht de diaconie een pand, waarin de weeskinderen werden gehuisvest en oude vrouwen, die tevens konden helpen bij het toezicht over de weesmeisjes en het leren naaien en spinnen. Het complex werd in de loop der tijd geregeld verbouwd en uitgebreid. Den Haag groeide in de negentiende eeuw sterk. Dat leidde tot veel nieuwbouwactiviteiten. Ook de hervormde diaconie heeft daaraan bijgedragen. Buiten de singels ontstond een heel complex voor arme en minvermogenste stedelingen van de diaconie: 132 armenwoningen, drie diaconiescholen, het Oude Mannen en Vrouwenhuis, een bakkerij, een nieuw weeshuis, de Armenkerk en de Van Doeverenstichting, een tehuis voor echtparen.

Afzien van overheidssubsidie

Een rode draad in het boek van Vis is de verhouding tussen de kerkelijke armenzorg en de overheid. Soms werd er innig samengewerkt, dan weer leefden er grote spanningen. Een opmerkelijke wending deed zich voor in 1854, toen de nieuwe Armenwet in werking trad. De gemeente verminderde haar subsidie in die jaren, maar wilde wel meer toezicht uitoefenen. De hervormde diaconie weigerde daarom op principiële gronden het geld van de overheid.

Dat viel goed binnen de hervormde gemeente: de bereidheid om te geven nam toe en binnen enige jaren waren de inkomsten weer op peil. Overigens zou in de twintigste eeuw de samenwerking met de overheid weer toenemen, zeker bij de uitbouw van de zorg voor wezen en bejaarden.

Gevolgen van conflicten

'Diaconie' geeft een mooi beeld van de geschiedenis van de Haagse hervormde diaconie. Interessant zijn de beschrijvingen van het optreden van de diaconie in conflictsituaties. Vis behandelt zowel kerkelijke conflicten (b.v. tussen de aanhangers van Arminius en Gomarus in begin zeventiende eeuw) als politieke twisten (tussen patriotten en Oranje-aanhangers aan het eind van de achttiende eeuw of de Tweede Wereldoorlog). Deze conflicten leidden tot verminderde opbrengst van de collecten en tweespalt in het college van diakenen, dat soms werd opgelost door zuiveringen. Opvallend is dat de kerkscheuringen in de hervormde kerk in de negentiende eeuw (de Afscheiding van 1834 en de Doleantie onder leiding van Abraham Kuyper vanaf 1886) niet genoemd worden. Nu worden de gereformeerden pas genoemd bij het optreden van de crisiscomités in de jaren dertig. Het boek is vooral een instellingsgeschiedenis met oog voor organisatie, financiën en bestuurders en helaas nauwelijks voor de bedeedden. Daarmee wordt een doel van het boek niet gehaald, namelijk om niet alleen de geschiedenis van de hervormde diaconie te schetsen, maar ook bredere inblikjes te geven in de geschiedenis van de hervormden in Den Haag of de kerkelijke armenzorg in zijn algemeenheid. Af en toe wordt ingegaan op de katholieke armenzorg, maar dat is slechts spaarzaam, en gelegd naast andere beschikbare bronnen, niet volledig.

Jurjen Vis, *'Diaconie. Vijf eeuwen armenzorg in Den Haag'*, Uitgeverij Boom, Amsterdam, 2017, ISBN 978.90.2440.6364, 486 pag., prijs € 34,90.

Verlangen naar het mystieke lichaam

Henk Meeuws is theoloog en diaconaal onderzoeker

Meermaals kwam ik in publicaties over cultuur, religie, spiritualiteit, christendom in de moderne samenleving verwijzingen naar de Franse Jezuïet Michel de Certeau tegen als een zeer oorspronkelijk en betekenisvol denker.

Toen ik onlangs las dat Paus Franciscus hem beschouwt en citeert als belangrijke inspiratiebron, wilde ik daar meer van weten. Daartoe namen Inigo Bocken en Eveline van Buijtenen mij bij de hand in *Weerbarstige spiritualiteit. Een inleiding in het denken van Michel de Certeau (1925-1986)*.

Op zoek naar verdwijnen christelijk geloof

Als Certeau in 1950 intreedt bij de jezuïeten heeft hij al studies filosofie en klassieke filologie achter de rug. Tot zijn intreden inspireerde hem zeker de jezuïetentheoloog Henri de Lubac, met wie hij een groot interesse voor spiritualiteit deelt. De Lubac onderzoekt het 'verdwijnen' van het christelijk geloof uit de moderne cultuur. Hij ontwaart de wortels daarvan in het opkomend dualistisch denken in de Middeleeuwen: onze ideeën stammen niet langer van Gods werken in de natuur, onze begrippen zijn ons eigen maaksel om de werkelijkheid te kunnen ordenen en beheersen. Aldus verdwijnt God uiteindelijk uit de werkelijkheid. Zo wordt de mystieke relatie tussen het historische lichaam van Christus, de eucharistie als het sacramentele lichaam en de kerk als het sociale lichaam van Christus verbroken, zo valt het complexe '*corpus mysticum*' uiteen. De vraag is niet meer hoe Gods mysterieuze

spreken in de werkelijkheid te duiden. De vraag is waar de Spreker gebleven is.

Geschiedenis spiritualiteit

In 1956 krijgt Certeau van de orde het verzoek de geschiedenis van de spiritualiteit van de jezuïeten in de zestiende eeuw te bestuderen. Zo start zijn carrière als 'historicus van de spiritualiteit'. Hij ontwikkelt zich als een weerbarstig denker, geschiedschrijver tegen de keer in. Met De Lubac deelt hij de analyse van het uiteenvallen van het mystieke lichaam, maar hij komt tot een andere conclusie. Noch in het denken,

noch in de ordening van het leven is een terugkeer naar de vroegere samenhang van natuur en genade mogelijk. Certeau spreekt in dit verband van "*la rupture instauratrice*, de stichtende en funderende breuk" (88): de breuk waarachter iets verdwijnt en die tevens iets nieuws doet ontstaan. Wat hij vanaf de 15^e, 16^e eeuw ziet gebeuren presenteert hij als het onomkeerbaar en voortgaand proces van '*redistributie*' (herverkaveling) van het christelijk verhaal. Als niet meer

gerekend kan worden met het mysterie van Gods genade, moet gerekend worden met het rationale vermogen van het menselijk subject zelf orde te scheppen in de chaos. Zo wordt gaandeweg in de samenleving, in de cultuur, in het wetenschappelijk onderzoek, zoals ook in de kerk (Concilies van Trente en Vaticanum I), het 'technocratisch rationaliteitsdiscours' dominant: de "waarheid- en werkelijkheidsbepalende taal van een bepaalde groep" (114). In toenemende mate wordt vanuit het (religieus of politiek, economisch, cultureel en/of

wetenschappelijk) machtscentrum het leven geïnstitutionaliseerd en onder beheersing gebracht. Voor het afwijkende, het/de 'andere', het onbegrijpelijke en onkenbare is hierin geen ruimte. Maar het is er wél: aan de rafelranden, in de marge, verborgen, zich uitend in onverwachte bewegingen en uitbarstingen...

La Fable Mystique

Om dit onzichtbare 'andere' te kunnen ontwaren en honoreren, bedient de historicus Certeau zich van meerdere disciplines, m.n. de psychoanalyse. Dit is niet slechts van historisch maar ook van actueel cultuurtheoretisch belang. Want het weggestopte woelt en wringt temeer naarmate de ruimte voor de uiting ervan verdwijnt in de 'herverkaveling' van de vroegere dynamische eenheid van het mystieke lichaam. "Het spreken van de mystici is in de ogen van Certeau het domein bij uitstek waar deze herverkaveling het sterkst beleefd en gevoeld en uitgesproken wordt" (28). De mystici spreken een taal van weemoed, verlies, afwezigheid, verlangen. "De vroegmoderne mystici geven uitdrukking aan hun verlangen, maar dit verlangen heeft geen plaats meer in een grotere samenhang. Het is verlangen dat spreekt van de leegte" (42). De uitingen van de mystici brengt Certeau ter sprake met de woorden *La Fable Mystique*, de titel van een van de hoofdwerken waarmee hij m.n. in Europa beroemd werd. De mystieke taal is die van de 'fabel', "een vertelstel met onverwachte wendingen en donkere hoeken, met verdwijnpunten en grootse perspectieven" (54), de taal kortom van een 'weerbarstige spiritualiteit'. Die taal hoort Certeau overigens ook in "het gezwemel van zoekers, auteurs, narren en nomaden - kortom mystici" (59) van onze dagen. Ook de hedendaagse samenleving en cultuur betreft hij als 'historicus van de spiritualiteit' in zijn onderzoek. Want in onze massacultuur is ook "de gewone mens aangewezen op zijn narratieve vermogen: de vertellingen, herinneringen en fabels die nauwelijks zichtbaar

en hoorbaar zijn buiten de marge" (114).

Kritische spiritualiteit

Wat Certeau in zijn onderzoek naar de (vroeg)moderne mystiek reconstrueert, ziet hij voor zijn ogen gebeuren in mei 1968 in Parijs: een '*rupture instauratrice*'. Tegen het dominante technocratische discours in nemen studenten en arbeiders het woord. Niet hun revolutionaire ideologie maar '*la prise de parole*' fascineert hem: het gevangen woord werd bevrijd. Certeau mengt zich in de beweging om verwonderd te luisteren en te kijken, om er de vitale waarheid van de 'sluipwegen van het denken' te ontwaren. De discipline van de 'geschiedschrijving van de spiritualiteit' wordt zo een onderzoek naar de samenhang tussen alledaagse handelingen van de gewone mens en de opkomst van de moderne tijd. Met dat weerbarstige onderzoek is hij vooral in Amerika beroemd geworden als een van de grondleggers van de '*Everyday Life Studies*'. Zoals in Parijs zo ziet Certeau ook in o.m. Latijns-Amerika vanuit de marge bevrijdende tactieken werken tegen de overheersende strategie in. Uit de ervaring van lijden ontstaat een protest dat voor hem een 'heilige' plaats vormt, een afwezige ruimte van afwachting. "Een stille kracht in zwakte, maar een *zwakheid van het geloof* die zich ongemerkt steeds meer ruimte toe-eigent" (101). Het is m.n. deze aandacht voor wat zich aan de rand van de instituties afspeelt, voor wie zich daarbuiten bevindt, die Certeau voor Paus Franciscus tot een inspirator van kritische spiritualiteit maakt (225-228). Voor Certeau zelf bevindt de oorsprong van de weerbarstige spiritualiteit zich in de oorspronkelijke ervaring van het lege graf waarvan de evangeliën getuigen: "Ik weet niet waar ze Hem neergelegd hebben" (Joh. 20:2). Sedertdien zoeken christenen, verlangen mensen naar het mystieke lichaam.

Inigo Bocken & Eveline van Buijtenen, '*Weerbarstige spiritualiteit. Een inleiding in het denken van Michel de Certeau (1925 - 1986)*', Berne Media, Heeswijk, 2016, 252 blz. ISBN 978-908972-152-5, prijs € 19,90.

Agenda & weetjes

& Informatie over armoede in Nederland, ontwikkelingen rondom schulden van huishoudens, lokale initiatieven van aanpak tegen armoede, persoonlijke ervaringsverhalen, achtergronden en cijfers vindt u op de site van het Knooppunt Kerken en Armoede: www.knooppuntkerkenenarmoede.nl. U kunt u op de site ook aanmelden voor de digitale nieuwsbrief.

& In maart 2018 organiseert de landelijke Vastenactie voor de achtste keer de Pelgrimstocht in het Groene Hart van Zuid-Holland. Drie dagen lang, 22, 23 en 24 maart 2018, gaan de deelnemers lopen in het Groene Hart, ruwweg in de driehoek Woerden - Bodegraven - Nieuwkoop. Het thema wordt 'Tot in het Groene Hart geraakt'. De MOV-groepen van de parochies St. Jan de Doper, Pax Christi en H. Clara hebben er zin in om er samen met de Vastenactie een mooie Pelgrimstocht van te maken. Noteer de data en denk na over de persoonlijke sponsoring.

& Oikos ziet zich genoodzaakt om per 31 december 2017 haar werkzaamheden te beëindigen. Het bleek niet mogelijk om voldoende andere fondsen en opdrachten te werven. Oikos zal haar werkzaamheden per 1 januari 2018 beëindigen. Oikos is in staat om de afvloeiing van de werknemers goed en sociaal uit te voeren. Enkele mensen zullen tot in 2018 in dienst blijven om alles goed af te wikkelen. Het bestuur zal de historie in een publicatie vastleggen. Op 16 maart 2018 is er een publieke afscheidsbijeenkomst met en voor mensen met wie is samengewerkt, met (oud) bestuurders en (oud)werknemers.

& Simon Dankers was van 2014 tot 2017 projectmedewerker van het Bisdom Breda voor het project 'Geloof in je toekomst'. Dit is een diaconaal project dat hij onder auspiciën van het Sint Franciscuscentrum uitvoerde. "Het project voor jongeren in kansarme situaties zette in Roosendaal en in Breda huiswerkbegeleiding op, samen met een groep vrijwilligers, voor scholieren uit het basis- of middelbaar onderwijs. In Roosendaal draagt de Gemeenschap Sant'Egidio het project verder. De vrijwilligers zijn allemaal kerkbetrokken katholieken die het werk vanuit hun geloof doen. In Breda wordt gebruik gemaakt van een ruimte van de parochie, in Roosendaal van een wijkhuis. Aan het project deden kinderen en jongeren van verschillende levensovertuigingen mee. Het was en blijft een diaconale activiteit, geen catechetisch projecten en het is fijn dat het doorgaat."

& De VN Wereldarmoededag valt elk jaar op 17 oktober. Er gebeuren lokaal allerlei activiteiten. Impressies van verschillende activiteiten, die in Limburg, Rotterdam, Arnhem en Utrecht werden georganiseerd, treft u aan op de site van het Knooppunt Kerken en armoede. Lees verder op: <https://www.knooppuntkerkenenarmoede.nl/wereldarmoededag-2017/>

& De overheid laat regelmatig armoede onderzoeken. Dat onderzoek wordt verricht door het Sociaal Cultureel Planbureau. Op die website treft u veel onderzoeken aan. Goede en duidelijke informatie over de *Armoede in kaart 2016* vindt u op: <http://digitaal.scp.nl/armoedeinkaart2016/>

Diakonie & Parochie

Wat is dit voor een tijdschrift?

Onder *Diakonie* verstaan we:

“Het handelen vanuit en door kerken en andere door het evangelie geïnspireerde groepen en bewegingen dat gericht is op het voorkómen, opheffen, verminderen dan wel mee uithouden van lijden en maatschappelijke nood van individuen en van groepen mensen en op het scheppen van rechtvaardige verhoudingen in kerk en samenleving.” (Crijns H., e.a., *Barmhartigheid en gerechtigheid*, 2004, pag. 392).

Diakonie & Parochie is een uitgave van het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad, een werkgroep van de diaconale dienstverleners uit de bisdommen en enkele landelijke katholieke diaconale organisaties. Het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad vormt ook de redactieraad. Het tijdschrift verschijnt vier keer per jaar.

Vanwege gestegen (porto)kosten wordt in 2018 de abonnementsprijs verhoogd naar € 27,50; losse nummers: € 5,00 excl. porto.

Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad,
Emmaplein 15, 5211 VZ 's-Hertogenbosch,
administratie@rkdiaconie.nl

Voor abonnementen en bestellingen:

E-mail met opgave van alle adresgegevens: administratie@rkdiaconie.nl

Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij schriftelijk wordt opgezegd voor 1 november van elk jaar.

De digitale plek van het tijdschrift is www.rkdiaconie.nl. Kijk voor diaconale voorbeelden en diaconale spiritualiteit op deze site. Doe er zelf aan mee. Vraag een inlogcode aan. Bezoek www.rkdiaconie.nl

Colofon

Aan dit nummer van *Diakonie & Parochie* werkten mee:

Peter de Bie, Mariëlle Beusmans, Jan Bosman, Hub Crijns, Annemie Dillen, Marc de Koning, Tjalling Landman, Roos Maas, Jan Maasen, Henk Meeuws, Ria van Nistelrooy, Trees Versteegen, Dick Vos, Hub Vossen.

Eindredactie: Hub Crijns.

Foto omslag: Hub Crijns.

Redactie en uitgever: LKDB, 's-Hertogenbosch.

Opmaak: Hans van Eck (Impressio Communicatie)

Druk: Drukkerij De gebroeders Roggeband Breda.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uit dit tijdschrift wordt op prijs gesteld, mits de bron wordt vermeld.

Voor overname van foto's, gedichten en cartoons neemt u contact op met de eindredacteur: crijns@ziggo.nl

ISSN 0922-9647

Meditatief

Mensen om niet te vergeten

Zalig de armen van geest
Gelukkig zijn er de simpele zielen
die eenvoudig doen wat moet gedaan worden
Zij zijn de heilige ruimte waarin God woont

Zalig de treurenden
Gelukkig zijn er wenende mannen
die hun verdriet tonen en tranen laten vloeien
Zij zijn de troost voor onze kinderen

Zalig de zacht-moedigen
Gelukkig zijn er mensen met een week hart
die moedig mildheid tot kracht wekken
Zij zijn de rijkdom van deze aarde

Zalig die hongeren en dorsten naar gerechtigheid
Gelukkig zijn er nog hunkerende mensen
die nooit aflaten te schreeuwen om gerechtigheid
Zij zijn ons voedsel voor onderweg

Zalig de barmhartigen
Gelukkig zijn er nog barmhartige vrouwen
die kinderen baren zoals ze zijn
Zij zijn de hoop van deze wereld

Zalig de zuiveren van hart
Gelukkig zijn er de doorzichtige vaders
die hun hart laten spreken
Zij zijn iconen van Gods aanwezigheid

Zalig die vrede brengen
Gelukkig zijn er de dwaze moeders
die standvastig getuigen tegen de logica van het geweld
Zij zijn de kinderen van de vrede

Zalig die vervolgd worden om de gerechtigheid
Gelukkig zijn er nog stoute mannen en vrouwen
die zich niet neerleggen bij onrecht
Zij zijn Gods droom voor de mensheid

Zalig zijt gij wanneer men u beschimpt, vervolgt,
lasterlijk van allerlei kwaad beticht om mijnentwil:
Verheugt u en juicht want groot is uw loon in de hemel.

*Roos Maes, naar de bergrede
van Mattheüs (Mt 5,3-12)
in: 'Adem halen, de wereld
rond', Broederlijk Delen,
2006, pag.126*